

marife

dini araştırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 19 • sayı / issue: 1 • yaz / summer 2019

ARAŞTIRMA
Research

Hudeybiye Seferi ve Hz. Ömer'in Bey'atü'r-Rıdvan Ağacını Kestirme Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme

Kemal Tařkın

Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü Hadis Ana Bilim Dalı
ktaskin@erbakan.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0003-0719-8956>

Geliř Tarihi / Received: 08.04.2019 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 14.06.2019

Öz

İslam tarihinin dönüm noktalarından birisi ilk olarak hesapta olmayan bir antlaşma ile sona eren Hudeybiye seferidir. Başlangıçta çok sert bir tutum sergileyen Mekke müşriklerini antlaşmaya mecbur bırakan ve umre maksadıyla düzenlenen bir yolculuğun amaç ve gidişatını değiştiren diğer bir önemli olay ise Hz. Peygamber'e gönülden bağlılığı ifade eden ve bir nevi güven tazeleme anlamı taşıyan Rıdvan Bey'atı'dır. Altında bu bey'atin gerçekteştiği ve sonraları "Şeceretü'r-Rıdvan" ismi ile anılan Hudeybiyedeki bir ağaç, ilk dönemlerden itibaren Müslümanların ilgisini celp etmiştir. Konu ile ilgili sahabe'nin daha sonraları bu ağacı arayıp bulamadıkları şeklindeki rivayetlerin yanı sıra Hz. Ömer'in, aşırı ilgiden dolayı insanların putlaştırmasından korktuğu için onu kestirdiği gibi rivayetler de kaynaklarda yer almaktadır. Belirli bir mekân yahut nesnelere kutsiyet atfetmenin kişiyi itikâdî açıdan problemli noktalara götürereği meselesinde zikredilen deliller arasında söz konusu ağacın kesilmesi hususunun da sıklıkla zikredildiği görülmektedir. Bu makalede Rıdvan bey'atinin ön aşaması konumundaki Hudeybiye seferine değinilerek ağacın esilmesiyle ilgili sahib rivayetlere ulaşılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hudeybiye, Şeceretü'r-Rıdvan, Kutsal, Şirk, Hz. Ömer.

An Analysis of the Hudeybiyya Expedition and the Issue of Caliph 'Umar's Cutting Down the Tree of the Pledge of Rıdwan

One of the most important milestones of Islamic history is the Hudeybiya treaty, which is primarily overlooked. The most important event that changed the aim and the course of the expedition and forced the polytheists of Mecca to make a deal in the beginning was the Rıdvan allegiance which was a kind of trust and a way to express devotion to the Prophet. This allegiance was made under a tree named afterwards "Şeceretü'r-Rıdvan" and it has been held in the limelight by Muslims since the first periods of Islamic history. The Companions of the prophet couldn't find this tree afterwards and there were narrations that Khalifa Umar had cut it down for fear of it becoming a fetish in virtue of excessive interest of the Muslims. Based on this, it is claimed that not any place cannot be considered sacred and worshiping in there will lead the person to polytheism (shirk). In this article, what is aimed is to reach the truth by discussing the Hudeybiye expedition and evaluating the narrations related with felling the tree.

Keywords: Hudeybiyyah, Tree of the Pledge of Rıdwan, Holy, Shirk, Caliph Umar.

Atıf / Cite as

Taşkın, Kemal. "Hudeybiye Seferi ve Hz. Ömer'in Bey'atü'r-Rıdvan Ağacını Kestirme Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme". *Marife* 19/1 (2019): 159-182. <https://doi.org/10.33420/marife.551074>.

Giriş

Kaynak hadis kitaplarında, Hudeybiye antlaşmasının önemini, sebep ve neticelerini detaylarıyla açıklayan birçok rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerde Rıdvan bey'atının sebepleri, yapılış şekli ve neticeleri anlatılmaktadır. Yine sahabenin bir sene sonra altında bey'at yapılan ağacı aradıkları, ancak bulamadıklarından bahsedilmektedir. Bununla beraber Hz. Ömer'in bu ağacı kestirdiği rivayeti de bulunmaktadır. Zahiren bir ağacın kesilip kesilmemesi çok önemli gözükmeyebilir. Bidatlere olan hassasiyeti ile tanınan Hz. Ömer'in insanların tazimde aşırı giderek şirke düşmesinden tedirgin olduğu için bu ağacı kestirdiği yorumları yapılmıştır. Bazı çevrelerce de günümüzde bir takım uygulamalar -maksadını aşma pahasına- bu rivayete kıyas edilerek herhangi bir mekanın kutsal sayılmasının kişiyi şirke götüreceği iddia edilmiştir.

Modern zamanda da Hudeybiye seferi detaylarıyla incelenmiş, birbirinden değerli tez, makale ve sempozyum düzeyinde akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda ise -belki kapsam dışı kaldığından dolayı- altında Rıdvan Bey'atı yapılan ağacın kesilmesiyle ilgili rivayetin sıhhati ile ilgili detaylı bilgi bulunmamaktadır. Konu "Hz. Ömer bu ağacı kestirmiştir" denilerek nakledilmiştir. Bazı çalışmalarda kaynak olarak da hadis literatüründe asli kaynak sayılmayan eserlere atıf yapılmıştır. Bazılarında da "sonraki yıllarda Rıdvan ağacı veya onun yerine başka bir ağaç ziyaret edilerek altında namaz kılınmaya başlanmış, durumu öğrenen Hz. Ömer, zamanla kutsallaştırılacağı kaygısı ve fitne korkusuyla bu ağacı kestirmiştir" denilerek Buhârî ve İbn Ebî Şeybe birlikte kaynak gösterilmiştir. Halbuki ağacın kesilme rivayeti Buhârî'de bulunmamaktadır.

Konuyla alakalı yapılan bu çelişkili rivayetlerin itikadî bir konuda kaynak gösterilmesi bizi bu konuyu araştırmaya sevk etmiştir. Bundan dolayı bizim öncelikli hedefimiz Hudeybiye seferi veya antlaşması ile ilgili rivayetleri detaylı bir şekilde değerlendirmek değildir. Daha ziyade Hudeybiye ile alakalı konumuzu açıklama sadedinde izahtan varestede kalınamayan rivayetlere kısaca temas etmek ve ağacın kesilme meselesini açıklığa kavuşturmaktır.

1. Hudeybiye, Muhteva, İsimlendirme

Hudeybiye Seferi, Hz. Peygamber (s) ve O'na inanan sahabenin Mekke'de başlayan, Medine'ye hicret ettikten sonra da devam eden zor günlerinin artık biteceğini müjdeleyen ve hakkında bir sure indirilen, İslam tarihinin müstesna olaylarından biridir. Bu antlaşma ile İslâm devleti resmen tanınmış ve Müslümanlar maddi-manevi yönden sınanmıştır. Görünüşte ağır bir yenilgi aldığı izlenimine kapılan ashap, ne olursa olsun Hz. Peygamber'e bağlılığı bırakmamış, antlaşmanın seyrini değiştiren Rıdvan Bey'ati ile samimiyetlerini sergilemişlerdir. Nihayetinde de Müslüman-

1 Davut Şahin, "Hz. Ömer'in Ayetleri İstişhâd Etmesi ve Uygulaması" *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017): 344.

2 Sezayi Bekdemir, "Hz. Ömer'in Bid'atlere Karşı Tutumu", *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*, ed. Ali Aksu (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası, 2018), 224.

lar fetih suresiyle teskin edilmiş ve kendilerini bekleyen büyük fethin müjdesini almışlardır.⁹

Hudeybiye, orta büyüklükte bir yerleşim yeri olup ismini, altında Hz. Peygamber'e (s) bey'at edilen ağacın oraya inşa edilen Şecere Mescidinin¹⁰ yanındaki kuyudan almıştır. Nitekim rivayetlerde bu kuyunun isminin Hudeybiye olduğu ifade edilmiştir.¹¹ Hudeybiye, Mekke'ye yaklaşık dokuz merhale uzaklıktadır¹². Bir kısmı harem, bir kısmı hill bölgesi¹³ olup mikat¹⁴ mahallidir.¹⁵

Bazı İslam alimleri bu olaya “Hudeybiye Gazvesi” (غزوة الحديبية)¹⁶ derken bazıları “Hudeybiye Antlaşması” (صلح الحديبية)¹⁷ diye isimlendirmiştir. Bu meyanda yaklaşık bir ay süren Hudeybiye seferini üst başlık olarak sayarsak “gazve safhası” ve “antlaşma safhası” diye ikiye ayırmak mümkündür. Bu çalışmada daha çok birinci safhaya değinilecektir. Hudeybiye seferinin başlamasından antlaşmanın yapıldığı zamana kadar geçen sürede pratikte herhangi bir savaş olmamıştır. Ancak müşrikler tarafından Müslümanları söz ve fiille tahrik etmek ve aşağılamak için psikolojik bir savaş olduğu da göz ardı edilmediğinde bu isimlendirmenin yanlış olmadığı sonucuna varılabilir.

2. Kur'an-ı Kerim'de Hudeybiye Seferi ve Rıdvan Bey'atı

Kur'an-ı Kerim'in 48. suresi “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik” el-(Feth, 48/1) ayetiyle başlamaktadır. Bundan dolayı da “Fetih Suresi” diye isimlendirilmiştir. Müfessirlerin çoğuna göre bu sure Hudeybiye seferi hakkında nazil olmuştur. Ancak surenin Mekke'nin fethi hakkında indiği ile alakalı farklı rivayetler de vardır.

Konu ile alakalı bu rivayetlere geçmeden önce Fetih (الفتح) kelimesine filolojik açıdan değinmek yerinde olacaktır. Arapça fetih (الفتح) ismi fe-te-ha (فتح) kökünden

⁹ el-Fetih 48/1.

¹⁰ Bu mescidin yerine yapılan ve şuanda mevcut olan mescidin adı “Hudeybiye Mescidi”dir.

¹¹ Ahmed b. Hanbel es-Şeybânî, *el-Müsned* (Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.) 3: 325, 4: 290; Ebû Bekr Ahmed el-Beyhakî, thk. Muhammed Abdulkadir 'Atâ (Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut 1423/2003), *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9: 373.

¹² Günümüz ölçüsüyle bu mesafe takriben 17 km'dir. Detaylı bilgi için bk. Muhammed Hamidullah, “Hudeybiye Antlaşması”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1999), 18: 297.

¹³ Harem ile mikat sınırları arasında kalan bölgedir. Detaylı bilgi için bk. Salim Ögüt, “Harem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1997), 16: 127.

¹⁴ Hac ve umre ibadeti için ihram giyilecek günler ve yerlerdir. Detaylı bilgi için bk. Salim Ögüt, “Mikât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2005), 30: 48.

¹⁵ Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkut el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Büldân* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1397/1977), 2: 229.

¹⁶ Ebû Abdillâh Muhammed el-Vâkidî, *el-Meğâzî* (Beyrut: Dâru'l-'alemi, 1409/1989), 2: 571; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh* (Beytü'l-Efkâr, Riyad 1419/1998), “Meğâzî”, 33; Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, nşr. Habîbu'r-Rahman el-'Azamî (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1403/1983), 5: 330; Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1988), 5: 330; Ebû'l-Hasen Ahmed el-Belâzürî, *Ensâbü'l-esrâf*, 1: 350; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Mısır: Dâru Hicr, 1418/1997), 5: 21.

¹⁷ Ebû İshak es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1418/1997), 2: 87; Ebû'l-Hasen el-Mâveridî, *en-Nüket ve'l-uyûn* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1437/2015), 5: 317; Ebû Bekir Ahmed el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1423/2003), 9: 373; Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, ts.), 4: 334.

gelmekte olup üçüncü bapın mastardır. Sözlükte “Kapalı olan bir şeyi açmak, yardım, zafer, akarsu, düşman ülkesini ele geçirmek” gibi manalara gelmektedir.¹² Bazılarına göre ise asıl manası “Kapalı olan bir şeyi açmak” olduğu için Müslümanların küfür diyarını ele geçirmesine “fetih” ifadesinin kullanılması mecazidir.¹³

Fetih kelimesinin bir diğer manası da “Aralarında husumet olan iki taraf hakkında hüküm vermek”tir. Bu durumda fettâh-füttâh hâkim için kullanılır.¹⁴ O zaman ilk ayetin manası; “Senin İslam dinini yaymana ve düşmana karşı galip gelmene hükmettik” olmaktadır.¹⁵

Fetih kelimesinin semantiğine uygun olarak, bu seferde herhangi bir savaş ya da düşman toprağını ele geçirme söz konusu olmadığı iddiasıyla surede kast edilen fethin, Mekke'nin fethi olduğu görüşü varsa da, Hudeybiye seferi hakkında indiği görüşü daha kuvvetlidir. Enes b. Malik (93/711) de (r.a) “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik” (el-Feth, 48/1) ayetini okuyarak bu sûrenin Hudeybiye antlaşması hakkında indiğini söylemiştir.¹⁶ Nitekim gerek surenin içeriği gerekse konu hakkındaki rivayetler bu minvaldedir.

Bununla beraber Hudeybiye seferine fetih denmesinin sebebi, kendisinde bulundurduğu maslahat ve Mekke'nin fethine zemin hazırlaması olarak ifade edilebilir. Nitekim İbn Mesud (ö. 32/652), Berâ b. Âzib (ö. 71/690) ve Câbir (ö. 78/697) gibi sahâbiler şöyle demiştir:¹⁷ “Siz fetih denince ilk olarak Mekke'nin fethini anlıyorsunuz. Doğru, Mekke'nin fethi bir fetihtir. Ancak biz Hudeybiye günündeki Rıdvan Bey'atı'nı (asıl) fetih sayardık. O gün biz Hz. Peygamber'le (s) beraber bin dört yüz kişiydik. Hudeybiye bir kuyunun adıdır.”¹⁸

İlgili rivayetlerde geçtiği üzere Fetih suresi, Hz. Peygamber'in (s) Hudeybiye dönüşünde, hicretin 6. senesinin sonunda, Zilkade ayında, başından sonuna kadar Hudeybiye seferi süresince inmiştir.¹⁹ Sure inmeden önce Hz. Peygamber (s) ve sahabe, antlaşma maddelerinin görünüşte aleyhte olması²⁰, Mekke'ye girmeden ve

¹² Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-'ayn* (Beyrut: Mektebetü'l-hilâl, ts.), 2: 194; Ezherî, *Tehzîbü'l-luğa*, 2: 81.

¹³ Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ ez-Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs* (Kuveyt: Müessesetü'l-Kuveyt, 1421/2000), 7: 5.

¹⁴ el-'Araf 7/149.

¹⁵ Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris, *Mekâyisü'l-luğa* (Dâru'l-Fikr, Beyrut ts.), 375; Muhammed b. Ebî Bekr er-Razî, *Muhtâru's-Sihâh* (Beyrut: Mektebetü'l-Lübnan, 1416/1995), 517; Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1414/1994), 2: 536.

¹⁶ Buhârî, “Meğâzî”, 33, “Tefsîr”, 47.

¹⁷ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-kur'ani'l-azîm*, 7: 325.

¹⁸ Buhârî, “Meğâzî”, 33.

¹⁹ İbn Hişâm, Ebû Muhammed el-Himyerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî, 1374/1955), 2: 308; Ebû'l-Leys es-Semerkindî, *Bahrü'l-ulûm* (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1413/1992), 3: 308; Beyhakî, *Ma'rifetü's-sünen*, thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî (Beyrut: Daru kuteybe, 1412/1991), 4: 50; Sa'lebi, *el-Keşf ve'l-beyân*, 9: 40; Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (Beyrut: Dâru İhyâ'u't-turâsî'l-Arabî, 1420/1999), 17: 65; Ebû Muhammed Abdülhak İbn Atuyye, *el-Muharrefu'l-vecîz* (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1422/2001), 5: 125; Sem'ânî, *Tefsîru'l-Kurân*, 5: 196; Ebû Muhammed el-Begavî, *Me'âlimu't-tenzîl*, thk., Abdurrezzâk el-Mehdî (Riyad: Dâru't-Taybe 1996/1417), 7: 298; İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhu'l-Beyân* (Dâru'l-fikr, Beyrut ts.), 9: 2.

²⁰ Hudeybiye antlaşmasının tam metni ve açıklamaları için bk. Esra Atmaca, *Hudeybiye Seferi* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007), 70; Mustafa Özkan, “Hudeybiye Antlaşması Özelinde Hz. Ömer'in Kişilik Tahlili Denemesi”, *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsiki Dergisi* 8/15 (2010):

Kabe'yi tavaf edemeden ihramdan çıkıp kurbanlarını kesmelerinden dolayı üzüntü içindeyken inen bu sure, onlara ciddi manada moral ve motivasyon sağlamıştır. Bundan dolayıdır ki Allah Rasûlü (s) fetih suresi hakkında, "Bu gece bana üzerine güneşin doğduğu her şeyden daha hayırlı bir sure indirildi"²¹ demiştir. Antlaşma dönünde insanlar Kurâ'u'l-ğamîm²² civarında toplandı. Hz. Peygamber (s) devesinin üzerindeyken "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik" (el-Fetih, 48/1) ayetini okudu. Orada bulunanlardan bir adam²³ "Ya Rasûlallah! bu antlaşma bir fetih midir?" diye sorunca Hz. Peygamber (s); "Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun, muhakkak ki bu antlaşma bir fetihtir"²⁴ diye cevap verdi. Hz. Ebu Bekir'in (ö. 13/634) konu ile alakalı açıklaması da dikkate şayandır: "İslam'da Hudeybiye fethinden daha büyük bir fetih olmamıştır. Fakat o gün insanlar Muhammed (s) ile Rabbi arasında olup bitenlerden habersizdi. Kullar acelecidir. Allah (c.c) ise kulları gibi acele etmez. Ta ki murad ettiği iş olana kadar."²⁵ Neticede Hudeybiye, insanların akın akın İslam'a girmesinin başlangıcı olarak büyük bir fetih olmuştur. Bundan dolayı Hudeybiye "Fetih" diye isimlendirilmiştir.²⁶

3. Rivayetlerde Hudeybiye Seferi

Rivayetlerin bildirdiğine göre bir gün Hz. Peygamber (s) rüyasında Mescid-i Haram'a girdiğini, başını tıraş ettiğini, Kâbe'nin anahtarını aldığını ve yanındakilerle beraber Arafat'ta vakfeye durduğunu görmüştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s), rüyasını ahabına anlatarak onları bir an önce umre yapmak niyetiyle sefere hazırladı.²⁷ Bu rüya Kur'an- Kerim'de şöyle anlatılır:

"And olsun ki Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi".²⁸

Daha sonra Hz. Peygamber bu doğrultuda sahabeye sefere hazırlanmaları talimatını verdi. Civar beldelere sefere çıkılacağına dair haber saldı. Bedevilerin çoğu

49.

²¹ Malik b. Enes, *Muvatta* (Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1418/1997), "Kur'an", 4; Buhârî, "Tefsir", 48; Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmi'us's-sahîh* (Riyad: Beytü'l-Efkâr, 1418/1998), "Cihad", 34; Ebû İsâ Muhammed et-Tirmizî, *Sünen* (Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1419/1998), "Tefsir", 48; Süleymân b. Eş'as b. İshâk, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Sünen* (Riyad: Dâru'l-Fikr, 1420/1999), "Cihad", 155; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4: 290; İbn Hibbân el-Büstî, *Sahîh* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1414/1993), 11: 126; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9: 373.

²² Mekke ve Medine arasında Medine'ye daha yakın Râbiğ ve Cuhfe yakınlarında bir yer isimdir. Detaylı bilgi için bk. Hamevî, *Mu'cemu'l-büldân*, 4: 214

²³ Taberânî'nin başka bir rivayetine göre bu soruyu soran Hz. Ömer'dir. Bk. *el-Mu'cemu'l-kebir*, 6: 90.

²⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2: 392; Ebu Davud, "Cihad", 153; Ebû'l-Kâsım et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir* (Musul: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1404/1983), 19: 445; Ebû Abdillâh Muhammed Hâkim en-Nisâbü'rî (405/1014), *el-Müstedrek ale's-sahihayn* (Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1996/1417), 2: 14 (Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Zehebi de ona muvafakat etmiştir); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 6: 529.

²⁵ Vâkıdî, *Meğâzi*, 2: 610.

²⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-Marife, 1379/1959), 5: 348.

²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3: 323, 4: 164.

²⁸ el-Feth, 48/27.

sefere çıkmak istemediği için ağırdan aldılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.), Zil-kade ayının on ikinci günü evinde gusül abdesti aldı, Kasva adlı devesine binerek ve yanında bulunan muhacir, ensar ve diğer Arap kabilelerden kendilerine katılanlarla beraber sadece umre niyetiyle yola çıktı.²⁹

Umre niyetiyle gittikleri için yanlarına hiçbir savaş aleti almadılar. Sahabe Mekke'ye girme hususunda zerre kadar şüphe etmiyordu. Ancak tedbirli olma mahiyetinde Hz. Ömer (ö. 23/644), Ya Rasûlallah! Savaş için hiçbir hazırlığımız yok Ebu Süfyan ve diğer Kureyşlilerin saldırısından korkmuyor musun?" diye sorunca Hz. Peygamber(s); "Umre niyetiyle gidip silah kuşanmak hoşuma gitmiyor" diye cevap verdi. Gerçekten de Hz. Peygamber'in savaş gibi bir niyeti yoktu. Ancak Kureyş'in Müslümanlara savaş açacağından ve onların Mekke'ye girişine engel olmalarından korkuyordu.³⁰

Hz. Peygamber (s), Nümeyle b. Abdullâh'ı Medine'de vekili olarak bıraktı.³¹ Abdullah b. Ümmü Mektum (ö. 15/636) ve Kinâne oğullarından Ebû Ruhm'un da vekil olarak bırakıldığı şeklinde rivayetler de bulunmaktadır. Bu rivayetleri cem eden Belâzürî (279/892), "Hepsini birden vekil olarak bırakmış olabilir. Zira İbn Ümmü Mektûm, namaz kıldırmak için, Ebu Ruhm ve Nümeyle de şehrin idaresi için vekil bırakılmıştır" demektedir.³²

Hz Peygamber (s) ve beraberindekiler Zülhuleyfe'ye kadar gelmiş ve orada öğle namazını kılmışlardı. Savaşa niyetlerinin olmadığını göstermek için de yanlarında getirdikleri kurbanlıklarını işaretleyip ihrama girmişlerdi.³³ Hz. Peygamber (s), Huzâ'a kabilesinden Bişr (Büsr) b. Süfyan el-Ka'bî'yi kendisini Kureyşlilerin durumundan haberdar etmesi için casus olarak Mekke'ye gönderdi.³⁴ Kurâ'u-ğamîm'e gelince burada konakladı ve sahabeye şöyle seslendi: "Kureyş bize karşı kabileleri toplayıp onlara ziyafet verdi. Beytullah'a girmemize engel olmaya çalışacaklar. Sizinle istişare etmek istiyorum. Beytullah'a doğru ilerleyelim mi? Yoksa bize engel olmak isteyen Mekkelilerle savaşalım mı? Bu konuda görüşünüz nedir?" Bunun üzerine Hz. Ebubekir: "Ya Rasûlallah! Beytullah'ı ziyaret maksadıyla evinden çıktın. Kimseyi öldürmek ya da kimseyle savaşmak istemiyorsun. Beytullah'a doğru ilerle. Kim bizi engellemeye kalkarsa bu sefer onunla savaşırız" dedi. Sonra Hz. Peygamber (s), "Allah'ın ismi ile devam edin" dedi.³⁵

Kureyş, Hz. Peygamber'in yola çıktığı haberini alınca toplanarak Halid b. Velîd (21/642) başkanlığında, iki yüz atlıyı Kurâ'u'l-ğamîm'e gönderdiler. On gözlemciyi de tepelere yerleştirdiler. Birbirlerine "Muhammed şöyle şöyle yaptı" diye haber veriyorlardı. Bişr; olup bitenleri gözlemledikten sonra geri döndü. Hz. Peygamber (s) onu görünce "Ey Bişr! Neler öğrendin? Anlat bakalım" diye sordu. Bunun üzerine

²⁹ Vâkidî, *Meğâzi*, 2: 570; Abdurrezzâk, *el-Musannef*, 5: 332.

³⁰ Vâkidî, *Meğâzi*, 2: 572.

³¹ Vâkidî, *Meğâzi*, 2: 589; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2: 309.

³² Belâzürî, *el-Ensâbü'l-eşraf*, 1: 350.

³³ Ya'kub b. İbrâhîm, Ebu Yusuf, *Kitabu'l-harac* (Kahire: Matbaatu's-selefiyye, 1382/1962), 226.

³⁴ Vâkidî, *Meğâzi*, 1: 580.

³⁵ Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1409/1988), 14: 429; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4: 320; Buhârî, "Meğâzi", 33.

Bişr, “Ya Rasûlallah! Kureyş senin yola çıktığını duymuş, Mekke'ye zorla gireceğinden korkarak çoluk çocukla birlikte develer üstünde Zîtuvâ'ya kadar gelmişler. ‘Onları Mekke'ye sokmayacağız’ diye Allah’a yemin etmişler. Başlarında da Halid b. Velid var. Atının üstünde onları Kurâ’u'l-ğamîm’e kadar getirmiş.” diye haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s), “Yazıklar olsun Kureyş’e! Savaş onları yiyip bitirdi. Benimle diğer Araplar arasından çekilseler ya! Bize saldırırlarsa kendileri bilir. Şayet Allah beni muvaffak kılarlsa İslam’a girerler. Yok, Müslüman olmazlarsa tüm güçleriyle savaşır. Kureyş (kendini) ne zannediyor? Beni hak din ile gönderen Allah’a yemin olsun ki! Ya galip gelinceye, ya da ölünceye kadar onlarla savaşırım” dedi.³⁸

Daha sonra Hz. Peygamber (s) durumu sahabeye şöyle haber verdi: “Mekkeliler Halid b. Velid önderliğinde bir grubu bizi gözetlemeleri için buraya kadar göndermiş. Biz onlara gözükmeden sağ taraftan ilerleyelim”. Halid b. Velid, Peygamber ve yanındakilerin orada olduklarını tam olarak göremedi. Ancak, kalkan tozları görünce, anladı ve atını koşturarak, Hz. Peygamber ve sahabenin geldiğini Mekkelilere haber vermeye gitti.³⁹ Akşam olunca Hz. Peygamber (s), “Kureyş gözcülerini Merru'z-Zahrân⁴⁰ ya da Dacnân'a⁴¹ yerleştirmişler. Zâtu Hanzal tepesini kim biliyor?” diye sordu. Büreyde b. Husayb el-Eslemî (63/682), “Ya Rasûlallah! ben orayı biliyorum” dedi. Büreyde, Hz. Peygamber (s) ve Ashabını götürmeye başladı. Biraz ilerledikten sonra taşla takılıp düştü, yaralandı ve rehberliğe Amr b. Abdinühm el-Eslemî devam etti. Bir müddet sonra Hz. Peygamber (s) bir tepeye baktı ve “Şu tepe Zatu Hanzal tepesi mi ey Amr? diye sordu. Amr, “Evet Ya Rasûlallah!” diye cevap verdi. Oraya gelince biraz durup dinlendiler.⁴²

Sonra Rasûlullah “Muhakkak ki Allah, bizimle beraber bu tepeyi aşanları başışlamıştır” dedi. Ebu Saîd el-Hudrî (74/693) bu sözü uzaktakilere tekrarladı ve şöyle dedi: “Hz. Peygamber'in (s) bu sözünü duyan insanlar hızlıca tepeyi aştı. Tepeyi en son aşan kişi, benim anne bir kardeşim Katade b. Numan (23/643) oldu. Aşağı inince Hz. Peygamber; ‘Kimin yanında un varsa pişirsin dedi’. Ancak insanların çoğunda azık olarak hurma vardı. Devamında biz: ‘Ya Rasûlallah! (Eğer ateş yakarsak) Kureyş'in bizi görmesinden korkuyoruz’ dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s), ‘Onlar sizi göremeyecek, Allah onlara karşı size yardım edecektir. Ateşleri yakın ve isteyen istediğini pişirsin’ diye cevap verince, beş yüzden fazla ateş yakıldı ve orada gecelediler. Sabah olunca Hz. Peygamber (s), namazı kıldırıldı ve şöyle dedi: “Varlığım kudret elinde bulunan Allah’a yemin olsun ki, kızıl develi bir kişi müstesna⁴³ Allah herkesi başışlamıştır”.⁴⁴

³⁸ Ebu Yusuf, *Kitâbu'l-harâc*, s. 226; Vâkidî, 2: 572; İbn Hişâm, *Sîret*, 2: 309; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3: 349; Buhârî, “Meğâzi”, 33.

³⁹ Abdurrezzak, *el-Musannef*, 5: 330; Buhârî, “Şurût”, 15; Köksal, *İslam Tarihi*, 5: 261.

⁴⁰ “Merru'z-Zahrân”, Mekke yakınlarında bir vadidir. Hamevî, *Mu'cemu'l-büldân*, 4: 63.

⁴¹ Decnân, Mekke'ye 15 mil (ortalama 24,1 km) uzaklıkta bir yerin adıdır. Bk. Hamevî, *Mu'cemu'l-Büldân*, 3: 453.

⁴² Ebu Yusuf, *Kitâbu'l-Harac*, s. 216; Vâkidî, *Meğâzi*, 1: 584.

⁴³ Saîd b. Zeyd b. Amr en-Nüfeyl adında Seyfü'l-Bahr halkından olan bu adam kızıl devesini aramak için oraya gelmişti. Ona “Rasulullah'a git senin içinde istiğfarda bulunsun” denilince, “Benim devam onun bana istiğfar dilemesinden daha hayırlıdır” diye cevap verip gitti. Daha sonra cesedini vahşi hayvanlar yerken buldular. Bk. Vâkidî, *Meğâzi*, 2: 585.

⁴⁴ Tirmizî, “Menâkıb”, 59; Ebû Bekr Ahmed el-Bezzâr, *Müsned* (Mektebetü'l-Ulûm, Medine 1429/2008),

Hız. Peygamber (s), Hudeybiye'nin Harem'e yakın olan hududuna yaklaşınca devesi Kasvâ bir anda durdu ve tüm çabalara rağmen kalkmadı. Oradakiler "Kasvâ çöktü! Kasvâ çöktü!" dediler. Hız. Peygamber, "O, kendisi çökmedi, bu şekilde çökmesi onun adeti değildir. Fakat fili durduran bunu da durdurdu." dedi. Diğer tarafa doğru sürünce deve kalktı ve suyu az olan, Hudeybiye denilen kuyunun yanında durdular.⁴³

Hız. Peygamber (s) devesinin Mekke tarafına ilerlememesinin nedenini bir işaret olarak yorumlayıp Kabe'yi yıkmaya gelen Ebrehe'nin fil ordusunun Allah tarafından engellenmesine benzetmiştir. Çünkü deve ilerleyseydi Müslümanlar direk olarak Mekke'ye girmeyi isteyecek, Kureyşliler de onları var güçleriyle engellemeye çalışacaktı. Bu durumda aralarında şiddetli bir çarpışma olacak, belki çok kan dökülecek ve mallar yağmalanacaktı. Müslümanlar savaşa hazır durumda olmadıkları için belki de mağlup olacaktı. Allah, Kureyşlilerden ve onların soylarından İslam'a girecek olanları bildiği için onların bu şekilde Mekke'ye girmelerinin engelledi.⁴⁴ Nitekim bu antlaşmadan sonra Kureyş müşriklerinin soyundan gelen birçok kişi İslam'a girmiştir.

Hudeybiye'de konaklandığında Bedîl b. Verkâ el-Huzâî, kavminden bir grup adamla beraber Hız. Peygamber'in (s) yanına geldi. Huzâa kabilesi diğer zamanlarda da Mekkelilerden gizli olarak Hız. Peygamber'e (s) haberler getirirdi.⁴⁵ Selam verip içeri girdiler. Bizzat Hız. Peygamber (s) tarafından gönderilmeyen Büdeyl,⁴⁶ "Kavminden sana haber getirdik. Onlar sana karşı gelmek için diğer kabilelerle birlik olmuş, kadın, çoluk çocuk herkes ölene kadar seni Kâbe'ye sokmayacaklarına dair Allah'a yemin etmişler" dedi. Bunun üzerine Hız. Peygamber, "Biz kimseyle savaşmak için gelmedik. Biz sadece Beytullah'ı tavaf etmek için geldik. Kim bizi engellerse onunla savaşırız. Eğer isterlerse onlarla anlaşma yapabiliriz" dedi. Büdeyl, "Bu söylediklerini onlara ileticeğim" diyerek oradan ayrıldı.⁴⁷

Büdeyl, Mekke'ye ulaşınca müşriklerden bazıları, "Bu gelen Büdeyl ve arkadaşlarıdır. Bizden bir şeyler öğrenmek için geliyorlar. Onlara bir kelime bile söylemeyin" dediler. Büdeyl onların bir şey söylemeyeceğini anlayınca onlara "Size Muhammed'den birtakım haberler getirdim söylememi ister misiniz?" diye sordu. Bunun üzerine İkrime b. Ebi Cehil (13/634) ve Hakem b. Ebi'l-Âs (13/634): "Bizim ondan

11: 12.

⁴³ İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, 7: 381; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4: 323; Buhârî, "Şurût", 15; Ebu Davud, *Sünen*, "Cihat", 166; İbn Hibban, *Sahîh*, 11: 216; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 20: 9; İbn Ahmed b. Ebî Süfre el-Mühelleb, *el-Muhtasaru'n-nasîh fi tehzîbi'l-kitâbi'l-câmi'i's-sahîh* (Riyad: Dâru Ehlî's-sünne, 1430/2009), 3: 199; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9: 366.

⁴⁴ Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed el-Kastallânî, *el-Mevâhibu'l-ledüniyye* (Kahire: Mektebetü't-Tevfikiyye, ts.), 1: 318.

⁴⁵ Mehmet Ali Kapar, "Hudeybiye Seferi ve Hız. Muhammed'in Barışçı Siyaseti", *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi* 8/16 (2016): 160.

⁴⁶ Ramazan Özmen, "Hudeybiye Barış Antlaşması ve Hadislerin Anlaşılmasında Hâdiselerin Arka Planını Okumanın Sunacağı İmkanlar Üzerine Bir Deneme", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 40 (2018): 287.

⁴⁷ Vâkidî, *Meğâzî*, 2: 593; Abdurrezzak, *el-Musannef*, 5: 330; İbn Hişâm, *Sîret*, 2: 311; İbn Sa'd, Ebû Abdillâh el-Bağdâdî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1387/1968), 2: 96; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4: 323; Buhârî, "Şurût", 15.

haber almaya ihtiyacımız yoktur. Ancak sen, bizden hiçbir adam sağ kalmayınca kadar bu sene onları asla Kâbe'ye sokmayacağımızı ona ilet” şeklinde cevap verdiler. Bu konuşmaları duyan ve henüz Müslüman olmayan olan Urve b. Mesud (9/630), “Ne acayip cevap veriyorsunuz! Onları bir dinleyin. Eğer hoşunuza giden bir haber ise onu kabul eder, hoşunuza gitmeyen bir haber ise reddedersiniz. Bu şekilde davranan hiçbir kavim felaha ermemiştir” dedi. Bunun üzerine Büdeyl, Hz. Peygamber'in (s) söylediklerini onlara aktardı. Bu cevap üzerine Urve b. Mesud, “Büdeyl size güzel bir barış teklifi getirmiştir, onu kabul edin. Beni de Muhammed'e gönderin onunla bir konuşayım. Ondan size haberler getireyim” dedi. İlk olarak bu teklifi Urve'nin taraf tutacağı endişesiyle kabul etmeyen Kureyş, onun ikna edici konuşmasıyla kabul etmek zorunda kaldı⁴⁸ ve onu ikinci elçi olarak Hz. Peygamber'e gönderdi.⁴⁹

Urve, Hz. Peygamber'in yanına gelince ona şöyle dedi: “Ya Muhammed! Senin kavminin yanından geliyorum. Onlar Hudeybiye'nin sulak yerlerini tutmuşlar ölsem de seni oraya sokmamaya kararlılar. Senin yanında ise benim yüzlerini tanımadığım, neseplerini bilmediğim, bir savaş olduğunda hemen dağılacak, ayak takımından karmaşık bir topluluk var”. Bu sözlere kızan Hz. Ebubekir (ö. 13/634), “Sen kendi işine bak! Biz mi onu rezil edeceğiz?” diyerek onu azarladı. Urve, Hz. Peygamber'le (s) konuşurken -Arapların samimiyet ifadesi olarak⁵⁰- onun sakalını okşuyordu. Bu sırada kılıç ve miğferiyle Hz. Peygamber'in (s) arkasında duran Muğîre b. Şube (50/670), kılıcıyla eline vurarak “Çek ellerini Rasûlullah'ın sakalından” diyerek ona çıkıştı. Daha sonra Hz. Peygamber Büdeyl'e dediklerinin aynısını ona da söyledi.⁵¹

Urve bir müddet daha orada bekleyip, sahabenin Hz. Peygamber'e olan bağlılığına şahit olduktan sonra Kureyşlilerin yanına döndü ve onlara, “Ey kavmim! Vallahi Kayser, Kısra ve Necâşî kralları gibi nice kralların yanında elçi olarak bulundum. Krallarına bu derece saygı, sevgi ve hürmet gösteren bir topluluk görmedim. Vallahi Muhammed (s) tükürmüyor ki o tükürük birinin eline düşüp onu yüzüne, bedenine sürmesin! Kesilen hiçbir saç yok ki daha yere düşmeden onu biri almasın! Onlara bir emir verir vermez onu derhal yerine getiriyorlar. Abdest aldığı zaman O'nun abdest suyunu almak için adeta kendilerini öldürürcesine birbirleriyle yarışıyorlar. Onun yanında seslerini yükseltmiyorlar, o izin vermedikçe asla konuşmuyorlar. Konuştukları zaman da saygıdan kısık sesle konuşuyorlar. O'na hürmetten dolayı dikkatlice yüzüne bile bakamıyorlar. Bana sorarsanız size hangi öneri ile gelirse onu hemen kabul edin. Yanlış karar vermekten sakının” dedi. Kureyşliler bu teklifi kabul etmeyerek şöyle dediler, “Eğer bu sözleri başkası söyleseydi onu azarlardık. Bu sene Beytullah'a asla giremezler. Ancak önümüzdeki sene gelip tavaf edebilirler”.⁵²

⁴⁸ Habil Nazlıgül, “Urve B. Mes'ud”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2012), 42: 183.

⁴⁹ Vâkıdî, *Meğâzi*, 2: 596.

⁵⁰ Kastallânî, *el-Mevâhib*, 1: 320.

⁵¹ Vâkıdî, *Meğâzi*, 2: 593; İbn Hişâm, *Sîret*, 2: 314; Abdurrezzak, *el-Musannef*, 5: 332.

⁵² Ebu Yusuf, *Kitâbu'l-Harac*, s. 211; Vâkıdî, *Meğâzi*, 2: 598; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 4: 324; 3: 357; Buhârî, Şurût 15; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 5: 330; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 20: 9; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9: 366.

Sonra Hz. Peygamber'e (s) elçi olarak Mikrez b. Hafs geldi.³³ Hz. Peygamber onu görünce "Bu fasık bir adamdır" dedi ve önceki elçilere söylediklerini ona da söyledi. O da Kureşylilere gitti ve Hz. Peygamber'in (s) kendisine söylediklerini onlara ilettiler.³⁴ Bunun üzerine orada bulunan Huleys b. Alkame "Bana izin verin bir de Muhammed'e ben gideyim" dedi. Bu sefer onu gönderdiler. Hz. Peygamber onu görünce "Bu kurbanlıklara önem veren bir kavimdir. Kurbanlıkları ona doğru sürün de görsün" dedi. Sahabe de kurbanlıkları onun görebileceği yere getirdiler ve onu "Lebeyk" diyerek karşıladılar. O da bunu görünce "SübhaneAllah! Bu insanları Kabe'yi ziyaret etmekten engellemek hiç hoş bir hareket değildir" dedi.³⁵ Gördüklerine duyduğu saygıdan dolayı Hz. Peygamber'le konuşmaya gerek bile görmeden geri döndü.³⁶ Kureşlilerin yanına gelince onlara durumu şöyle anlattı: "Ben orada kendisini Beytullah'a girmekten engellenen helal olmadığı bir topluluk gördüm. Kurbanlarını işaretlemişler, Beytullah'ı tavaf etmek için koku sürünmeyi terk etmiş, üstleri başları kirlenmişti. Biz sizinle Kabe'ye tazim için kurbanlıklarıyla beraber gelenleri engellemek için anlaşımadık. Eğer onlara engel olmaya kalkarsanız bütün Ehâbîslileri de yanıma alarak burayı terk ederim". Huleys'in bu anlattıklarına karşılık Kureşliler: "Vallahi senin bu gördüklerin Muhammed ve ashabının birer hilesidir. Aramızda hepimizin razı olacağı bir karar alıncaya kadar bekle" dediler.³⁷

Kureş'ten peşpeşe gelen bu elçilerden sonra Hz. Peygamber de (s) Hırâş b. Ümeyye el-Ka'bî'yi (60/680) onlara elçi olarak gönderdi. Hırâş, Hz. Peygamber'in (s) Kureş'e gönderdiği ilk elçiydi.³⁸ Mekke'ye varınca onlara, "Biz buraya sadece umre yapmak niyetiyle ihrama girerek geldik. Yanımızda hedy kurbanlarımız var. Kabe'yi tavaf edip ihramdan çıkacağız ve geri döneceğiz. Başkaca bir niyetimiz yoktur" dedi. Bu teklife çok kızan Mekkeliler İkrime b. Ebi Cehil vasıtasıyla Hz. Peygamber'in ona biner olarak verdiği deveyi kestiler. İbn Ümeyye'yi de öldürmek istediler ancak orada bulunanlardan bazıları onu himayesine alarak bunu engellediler. Güçlkle Hz. Peygamber'in (s) yanına gelebildi ve ona, "Ya Rasûlallah! Sen Mekke'ye arkası benden daha kuvvetli ve orada akrabası daha çok olan birini gönder" dedi.³⁹

4. Rıdvan Bey'ati

Hz. Peygamber (s) Hırâş b. Ümeyye'den sonra elçi olarak Kureş'e göndermek için Hz. Ömer'i çağırdı. Hz. Ömer: "Ya Rasûlallah! Kureş benim onlara karşı olan sert tutumumu, kinimi ve düşmanlığımı bilir. Orada beni onlara karşı koruyacak kimse de yok. Bununla beraber sen istiyorsan yine de oraya giderim. Ancak bence Kureşlilere Mekke'de benden daha itibar sahibi ve akrabaları daha çok olan Osman b. Affan'ı (35/656) gönder" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s), Hz. Osman'ı çağırdı

³³ Vakıdî, *Meğâzi*, 2: 599.

³⁴ Buhârî, "Şurût", 15.

³⁵ Buhârî, "Şurût", 15.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4: 325. Vakıdî, *Meğâzi*, 2: 599.

³⁷ Vakıdî, *Meğâzi*, 2: 600.

³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 96;

³⁹ İbn Hişâm, *Sîret*, 2: 314; Taberî, *Târîhu'r-rusül ve'l-mülûk* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1407/1987), 2: 631.

ve ona şöyle dedi: "Kureyş'e git ve onlara buraya hiç kimse ile savaşmaya değil, sadece şu Bey'ti ziyaret etmek için geldiğimizi, ihramlı olduğumuzu, ziyaretimizi yapacağımızı ve kurbanlarımızı kesip geri döneceğimizi söyle."⁴⁰ Ayrıca onları İslam'a davet et" dedi. Bununla beraber ona Mümin erkek ve kadınlara gidip onlara yakında Mekke'nin fethedileceğini müjdelemesini, Allah'ın dinini yakında Mekke'de yayacağını söylemesini emretti.⁴¹ Hz. Osman, Rasûlullah'ın (s) yanından ayrılıp Beldah'a⁴² ulaşınca orada bazı Kuryşlileri gördü. Onlar Hz. Osman'a hangi maksatla geldiğini ve nereye gittiğini sordu. Hz. Osman, "Beni Rasûlullah gönderdi. Sizi Allah'a ve onun dini İslam'a davet ediyorum. (önünde sonunda) topluca İslam'a gireceksiniz. Şüphesiz Allah dinini ve peygamberini üstün kılacaktır. Ona ilk karşı çıkan siz olmayın. Başkaları Muhammed'e (s) karşı galip gelirse -ki sizin de istediğiniz budur- o zaman istediğiniz yerine gelmiş olur. Yok, eğer Muhammed (s) galip gelirse o zaman İslam'a girmek ve onunla savaşmak hususunda muhayyersiniz. Savaş sizi yıpratmış, birçok kişiyi yok etmiştir. Allah Rasûlu (s) haber veriyor ki o, hiç kimseyle savaşmak için gelmemiştir. Sadece kurbanlıklarıyla beraber umre yapma niyetiyle gelmiştir. Onları kurban edip geri dönecektir" diye cevap verdi. Onlar ise "Söylediklerini dinledik. Bunlar hiçbir zaman olmayacaktır. Zorla Mekke'ye giremeyeceksiniz. Şimdi arkadaşının yanına dön ve bize asla ulaşamayacağını ona söyle!" diye karşılık verdiler. Orada bulunan ve henüz Müslüman olmayan Ebân b. Saîd (13/634) onu himaye etti,⁴³ onu selamladı ve "dilediğini yap" dedi. Kendi atını Hz. Osman'a verdi, kendisi de arkasına bindi ve beraber Mekke'ye girdiler. Hz. Osman, Ebu Süfyan (31/651), Safvan b. Ümeyye (41/661) ve diğer Kureyş'in ileri gelenleriyle tek tek görüştü ve Hz. Peygamber'in (s) Mekke'ye gelme niyetini onlara ilettiler. Hz. Peygamber'in (s) emrettiği gibi Müslümanlarla görüşüp onlara Mekke'nin yakında fethedileceğini de müjdeledi.⁴⁴

Kureyş Müşrikleri, Hz. Osman'ın söylediklerini de kabul etmediler. Ancak dilerse onun Kâbe'yi tavaf edebileceğini söylediler. Hz. Osman da Rasûlullah (s) tavaf etmediği müddetçe asla tavaf etmeyeceğini söyledi.⁴⁵ Bunu üzerine Kureyşliler onu üç gün hapsedti.⁴⁶

Diğer taraftan Müslümanlar Hz. Peygamber'e; "Ya Rasûlallah! (Ne güzel) Osman Beytullah'a ulaştı ve tavaf etti" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Ben burada mahsur kalmışken Osman'ın Beytullah'ı tavaf edeceğini zannetmiyorum" dedi. Nitekim Osman, Rasûlullah'ın dediği gibi Kureyşlilerin bu teklifini kabul etmemiştir. Hudeybiye'ye dönünce "Ne güzel Beytullah'ı tavaf ettin" diyenlere "Ne kötü zanda

⁴⁰ Vakıdî, *Meğâzî*, 2: 600; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 96.

⁴¹ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, 39: 77; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefyâtü'l-meşâhîri ve'l-'alâm*, 2: 382.

⁴² Beldah Mekke'nin batı tarafında oraya yakın bir vadidir. Bk. Hamevî, *Mu'cemu'l-büldân*, 1: 480.

⁴³ Ali Toksarı, "Ebân b. Saîd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1994), 10: 67.

⁴⁴ Vakıdî, *Meğâzî*, 2: 601; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 97; Abdurrezzak, *el-Musannef*, 5: 330; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, 39: 77.

⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4: 323.

⁴⁶ Vakıdî, *Meğâzî*, 2: 602.

bulundunuz! Şayet orada bir sene de kalsaydım Hz. Peygamber Hudeybiye’de mahsurken asla Kabe’yi tavaf etmezdim” karşılığını vermişti.⁶⁷

Hız. Peygamber, sahabege geceleri nöbet tutma emri vermişti. Bir gece Hz. Osman Mekke’ye gideli üç gün olmuşken⁶⁸ Kureyş oraya geceleyn saldırı maksatlı Mikrez b. Hafs komutasında elli kişilik bir grup göndermişti. O günün nöbetçisi olan Muhammed b. Mesleme (43/663) ve arkadaşları onları yakaladı. Sadece Mikrez kaçmayı başardı. Bu Hudeybiye seferi süresince tarafların birbirlerine fiili müdahalede bulunduğu tek olaydır.

Diğer taraftan da Hz. Peygamber (s) ailelerini ziyaret etmek maksadıyla Mekke’ye gitmesi için on muhacire izin vermişti. Mekkeliler de onları hapsetmişti. O esnada her nasıl olduysa Hz. Peygamber’e (s), Hz. Osman arkadaşlarının öldürüldüğü haberi ulaştı.⁶⁹ Bu haber bardağı taşıran son damla oldu⁷⁰. Bunu duyan Hz. Peygamber; (s) “Allah onlara lanet etsin!⁷¹ Eğer bu haber doğruysa onlarla savaşmadan buradan ayrılmayacağız!⁷² Buyurdu. Bu esnada sahabe ağaçların altında oturuyorlardı. Hz. Ömer zırhını, diğer sahabe de yolcu silahlarını kuşanmıştı.⁷³

Daha sonra Hz. Peygamber (s); “Allah bana bey’at edilmesini emretti” buyurarak sahabeyi bey’ate çağırıldı. Bir münadi oradakilere bunu, “Ey İnsanlar Ruhul-Kudüs indi! Hz. Peygamber’e bey’ati emrediyor. Allah’ın ismi ile bey’ate geliniz” diye bağırarak oradakilere duyurdu.⁷⁴ İbn Ömer (73/692) bu durumu anlatırken şöyle dedi; “Bende babamla beraber çıktım. O da insanları bey’ate çağırıyordu. Bana git Allah Rasûlüne insanlara duyurduğumuzu haber ver” diyerek beni Hz. Peygamber’e gönderdi. Geldiğimde insanlar semüre ağacının altında⁷⁵ -ki o yeşil bir ağaçtır⁷⁶-Hz. Peygamber’e bey’at ediyordu. Ben de bey’at ettim.⁷⁷ Sonra babamın yanına gidip Hz. Peygamber’in (s) yanına dönmesini söyledim. Döndüğümüzde insanlar bey’at için akın akın geliyorlardı. Babam Hz. Peygamber’in elinin tuttu ve ona bey’at etti.⁷⁸ Hz. Peygamber (s), kendisine ilk bey’at eden Sinan b. Ebi Sinan’a “Ne için bey’at ediyorsun?” diye sorunca o “Ya Rasûlallah senin gönlünde ne varsa onun için bey’at ediyorum” dedi. Diğer sahabe de bu şekilde bey’at etti. Ancak sahabeden bazıları Hz. Peygamber’e (s), ne olursa olsun kaçmayacaklarına⁷⁹, bazıları her türlü sakıntıya sabredeceklerine, bazıları ise ölümüne kadar Hz. Peygamber (s) ile beraber olacaklarına

⁶⁷ Vakıdî, *Meğâzi*, 2: 603.

⁶⁸ Vakıdî, *Meğâzi*, 2: 604.

⁶⁹ Vakıdî, *Meğâzi*, 2: 603; Buhârî, “Meğâzi”, 33.

⁷⁰ Mehmet Azimli, “Tarihin Kırılma Noktası: Hudeybiye Antlaşması”, *Hikmet Yurdu, Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 3/6 (2010): 39.

⁷¹ Taberî, *Tarih*, 3: 78.

⁷² İbn Hişâm, *Siret*, 2: 315.

⁷³ Buhârî, “Meğâzi”, 33.

⁷⁴ Taberî, *Tarih*, 2: 632.

⁷⁵ Ebû Muhammed Abdurrahmân İbn Ebî Hâtim er-Râzî, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azîm* (Suudî Arabistan: Mektebetü Nizâr, 1419/1998), 10: 330; Ebû’l-Muzaffer es-Sem’ânî, *Tefsiru’l-Kur’an* (Riyad: Dâru’l-Vatan, 1418/1997), 5: 200; İbn Kesîr, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azîm*, 7: 340.

⁷⁶ Begavî, *Medîmü’t-Tenzil*, 5: 265.

⁷⁷ Vakıdî, *Meğâzi*, 2: 603.

⁷⁸ Müslim, “İmâre”, 18.

⁷⁹ Müslim, “İmâre”, 18.

dair bey'at ediyordu.⁸⁰

İnsanlar bu şekilde bey'at ederken Rasûlullah (s), şöyle dedi: "Muhakkak ki Osman Allah ve Rasûlu'nün haceti için gitmiştir. İşte ben de onun için bey'at ediyorum" dedi ve sağ elini sol elinin üzerine koydu. ⁸¹

Mekke'ye kendilerinden de esirler alındığı haberi ulaştıncı Kureyşliler, onları kurtarmak için bir grubu Hudeybiye'ye gönderdiler. O grupla Müslümanlar arasında ufak çaplı bir arbede yaşandı. Hatta birbirlerine ok ve taş attılar. Müslümanlar aynı şekilde onları da esir aldılar. Sonra Kureyş elçi olarak Süheyl b. Amr (18/639) ve Huveytib b. Abdiluzzâ ve Mikrez b. Hafs'ı gönderdi. Hz. Peygamber Mikrez'i görünce sahabeyi "Bu adam günahkârın tekidir" diye uyarır.⁸² Süheyl gelince Hz. Peygamber, "(Galiba) onlara saldırma emrini Süheyl verdi" dedi. Bunu duyan Süheyl, "Seninle kim savaşmaya kalkmışsa bizim bilgimiz dışında olmuştur. Onlar bizim içimizde bir grup sefih kimsedir! Onları ve onlardan önce esir aldığın kişileri serbest bırak" dedi.⁸³

Hz. Peygamber (s), ise buna karşılık "Siz esir olarak aldığınız ashabımı serbest bırakmadıkça ben kimseyi serbest bırakmayacağım" dedi. Bunun üzerine Süheyl ve yanındakiler, Şetîm b. Abdi Menâf et-Temîmî'yi bu teklifi iletmesi için Kureyş'e gönderdiler. Şetîm Kureyşlilere, "Sizinle akraba olduğu halde Muhammed'in ashabından bazı kişileri hapsedtiniz. Muhammed, siz onları göndermeden bizden esir aldıklarını göndermeyeceğini söylüyor. Biliyorsunuz ki Muhammed söylediğini yapar. Bunu duyan Kureyşliler Hz. Osman ve beraberindeki on muhaciri serbest bıraktılar. Hz. Osman dönünce Rasûlullah (s) onu altında bey'at yapılan ağacın yanına götürdü ve orada Osman, Hz. Peygamber'e (s) bey'at etti.⁸⁴

Bunun neticesinde Mekke'liler stratejilerini gözden geçirerek Müslümanlarla bir antlaşma yapma gereğini duymuşlardır. Esasen antlaşmaya götüren etkenler arasında başlıca; Mekke ekonomisinin kalbi olan ticaret kervan yollarının Medineliler tarafından kesilmesinin beraberinde getirdiği ekonomik kriz, Müslümanların Mekke'ye zorla gireceklerini tahmin eden Mekkelilerin bunu kendileri açısından bir prestij kaybı olarak görmeleri ve nihayetinde Rıdvan Bey'atı esnasında Müslümanların Mekkelilere karşı savaş yapma kararlılığını fark etmiş olmaları sayılabilir.⁸⁵

5. Rıdvan Bey'atine Katılanların Sayısı ve Fazileti

Hudeybiye seferi ile Rıdvan bey'atine katılanların sayısı ve fazileti hakkında bir takım rivayetler bulunmaktadır. Bazı hadis ve rical kitaplarında ravilerin faziletini ifade etmek için "Rıdvan bey'atine katılanlardandır" şeklinde açıklamalar yapılmaktadır.⁸⁶ Esasen Rıdvan bey'atine katılanlar Allah Teâlâ'nın "Andolsun ki o ağacın

⁸⁰ Buhârî, "Cihâd", 109.

⁸¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, 2: 60r; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7: 386; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 97.

⁸² Soner Gündüzöz, "Modern Bir Retorik Okuması Olarak Hadis Rivayetlerinde Anlatım Tekniklerinin Varlığı Sorunu -Hudeybiye Antlaşması Örneği", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi (Bilimsel Birikim)*, 11/1 (2011): 25.

⁸³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2: 96; İbn Hibbân, *Sahîh*, 11: 222.

⁸⁴ İbn Hişâm, *Sire*, 2: 171; Vâkıdî, *Meğâzî*, 2: 60r.

⁸⁵ Özkan, "Hudeybiye Antlaşması Özelinde Hz. Ömer'in Kişilik Tahlili Denemesi", 48.

⁸⁶ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 4: 27; Ahmed b. Hanbel, *İlel*, 1: 421; Buhârî, "Cuma", İbn Hibbân, *Kitâbü's-Sikât* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1395/1975), 3: 143; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru'l-

altında sana bey'at ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmişdir”⁷⁷ şeklindeki methine ve rızasına nail olmuştur. Hz. Peygamber de (s), sefere katılanlara, “Siz yeryüzünün en hayırlılarısınız” dedi. ⁷⁸ Rıdvan bey'atine katılanların hiçbirisi cehenneme girmeyecektir.⁷⁹ Muhakkak ki Rıdvan bey'atine katılanlar cennete girecektir⁸⁰ gibi ifadelerle onları müjdelemiştir.

Kabul gören görüşe göre Hudeybiye Fethi savaşızsız olduğundan başlı başına Hz. Peygamber'in en büyük mucizelerindendir. Bununla beraber sahabe, sefer süresince Hz. Peygamber'in (s) bir takım mucizelerine de şahit olmuşlardır. Örnek olarak Salim'in (12/633) Cabir'den yaptığı rivayeti zikredebiliriz: “Hudeybiye gününde susuz kalmıştık. Hz. Peygamber'in (s) kırbaında su vardı ondan abdest aldı. Sonra insanlara doğru yöneldi ve şöyle dedi: Neyiniz var? Sahabe şöyle cevap verdi: Senin kırbandaki su dışında ne içmeye ne de abdest almaya suyumuz var. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s) elini kırbaının içine soktu. Çıkardığında parmaklarının ucundan aynı bir pınar gibi su fişkıryordu. Hepimiz o sudan içtik ve abdest aldık. Câbir'e o gün kaç kişiydiniz? Diye sordum. 1500 kişiydik dedi.”⁸¹

Hudeybiye seferine katılanların sayısı hakkında ise 700, 1000 küsur, 1300, 1400, 1500, 1600 kişi olduklarına dair rivayetler vardır. Bu rivayetleri kısaca açıklayacak olursak “İnsanlar Hudeybiye günü yanında her on kişiye bir deve olmak üzere yetmiş deve kurbanlık götürülen 700 kişiydi”⁸² şeklindeki rivayet, muhtemelen kurbanlık deve götürülenlerin sayısı hakkındadır. Zira sefere katılan herkes kurban kesmemişti.⁸³ “Ashabu's-Şecere 1300 kişiydi. Bunların sekizde biri Eslem kabilesindendi” şeklindeki Abdullah b. Ebî Evfâ (86/705) rivayeti⁸⁴ ise Medine'den çıkarken eli silah tutan erkekler hakkındaki tahmini olabilir. Zira bu rakam kadınlar, çocuklar ve hizmetçiler ve yolda katılanlarla beraber 1400'ü geçmiştir. Nitekim kaynaklarda bey'ate katılan dört kadın sahabenin⁸⁵ ismi de geçmektedir.⁸⁶

Ebu İshak'ın, (127/745) Berâ b. Âzib'ten, Saîd b. Müseyyeb'in (94/713) ve Amr b. Dinar'ın (126/744) Cabir'den yaptığı rivayet ise ١٤٠٠ kişi olduklarıdır. Züheyr'in, Berâ b. Âzib'ten yaptığı rivayette 1400 veya daha fazla, Salib b. Ebi'l-Ca'd'ın,

kütübü'l-ilmıyye, 1371/1952), 9: 372; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, XV3: 299; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 2: 669; Ebü'l-Hasen Nürüddîn el-Heysemî, *Mecme'u'z-zevâid ve menbe'u'l-fevâid* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1412/1991), 9: 715.

⁷⁷ el-Fetih 48/18.

⁷⁸ Buhârî, “Meğâzî”, 33;

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, 3: 350; Tirmizî, “Menâkıb”, 58; Ebu Davud, “Sünne”, 9; İbn Hibbân, *Sahih*, 11: 127.

⁸⁰ Tirmizî, “Menâkıb”, 59; Bezzâr, *Müsned*, 11: 12.

⁸¹ Buhârî, “Meğâzî”, 33. Benzer mucizeler hakkındaki rivayetler için bk. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7: 387; Vâkidî, *Meğâzî*, 2: 587; Buhârî, “Meğâzî”, 33; Beyhakî, *Şu'abu'l-îmân*, 14: 445.

⁸² İbn Huzeyme, *Sahih*, 4: 290; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, 9: 55; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 20: 15; İbn Kesir, *Tefsir*, 7: 331; *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Mısır: Dâru Hicr, 1418/1997), 4: 188.

⁸³ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7: 440; Kastallânî, *İrşâdü's-sârî* (Mısır: Matbaatü'l-Emîriyye, 1323/1905), 6: 347.

⁸⁴ Buhârî, “Meğâzî”, 33.

⁸⁵ Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme, Ümmü 'Umâre, Ümmü Menî', Ümmü Âmir (r.a).

⁸⁶ Vâkidî, *Meğâzî*, 2: 57.

Câbir'den ve Mucemma' b. Cariye el-Ensârî'den yaptığı rivayet ise 1500 kişi olduklarıdır. Bu rivayetler "Hudeybiye'ye katılan sahabe sayısı 1400'den fazla idi" rivayetiyle cem edilebilir. 1500 diyenler küsuratları birleştirmiştir. 1600 diyenlerde bunu teyit etmiştir.⁹⁷ Son olarak "Hudeybiye senesinde Hz. Peygamber (s) bin küsur sahabesiyle birlikte yola çıktı" rivayeti ise genel olarak yapılan bir tahmindir.⁹⁸

Bey'ate katılanların sayıları hususundaki farklı rivayetlerin diğer bir sebebi de ravilerin Medine'den çıkıp daha sonra sefere katılanların farkına varamadıklarından kaynaklanmış olabilir.⁹⁹ Hz. Peygamber yolda İslam'a ve sefere çağırarak gidiyordu. Davetine icabet edenler olduğu gibi bazı bedeviler "Muhammed bizi silah kuşanmış ve savaşa hazır bir topluluğa karşı sefere çağırıyor. O ve ashabı kurbanlık deve gibidirler. O seferden asla sağ dönemeyecekler" diyerek bu daveti geri çeviriyordu.¹⁰⁰

Neticede Hudeybiye'ye katılan sahabe'nin sayısı "1400 den fazladır. 1300 rivayeti yapan raviler ise kendi bulunduğu duruma göre gördükleri topluluğun söylemişlerdir. 1400 ve 1500 rivayeti ise diğerlerinin görmediği sonradan katılanlarla beraber olan sayıdır. 1600 rivayeti yapanlar önceki rivayetleri de göz önünde bulundurarak hepsini kapsayıcı bir tahminde bulunmuşlardır. Sikanın ziyadesi zaten makbuldür.¹⁰¹ Neticede her ravi kendi gördüğü kişiler üzerinde bir tahminde bulunmuştur. Bu tahminler belirli bir sayının olmadığını göstermektedir. Meşhur olan 1400 veya daha fazla rivayeti doğruya daha yakın gözükmektedir.

6. Bey'atü'r-Rıdvan Ağacının (Şeceretü'r-Rıdvan) Kesilme Meselesi

Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de bey'ati gerçekleştirenlerden razı olduğunu ifade ederken "ağacın altında" ifadesini kullanmıştır.¹⁰² Bundan dolayı bey'at "Bey'atü'r-Rıdvân" (Rıdvan Bey'ati), ağaç da "Şeceretü'r-Rıdvân" (Rıdvan Ağacı) diye isimlendirilmiştir. Sahabe döneminden itibaren Müslümanların ilgi odağı olan ve Semure olarak tarif edilen ağaç,¹⁰³ günümüzde sint (akasya) olarak bilinen talh ağacıdır.¹⁰⁴ Bu ağaç altında Rıdvan Bey'atine katılanlara da "Ashabü's-Şecere"¹⁰⁵, Ashâbü's-Semüre"¹⁰⁶ diye isimlendirilmiştir. Rivayetlerde sahabenin daha sonraları bu ağacı aradığı, bu ağaç altında namaz kılmaya gayret ettikleri, hatta oraya mescid

⁹⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7: 441.

⁹⁸ Buhârî, "Meğâzî", 33.

⁹⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7: 440.

¹⁰⁰ Vâkidî, *Meğâzî*, 2: 574.

¹⁰¹ Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledûniyye*, 3: 170.

¹⁰² el-Fetih 48/18.

¹⁰³ İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, 7: 386; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 355; Müslim, "İmâre", 18; Ebû Muhammed Abdullah ed-Dârimî, *Sünen* (Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1407/1987) "Siyer", 21; Ya'kub b. İshâk b. İbrâhîm el-İsferâyîni, Ebû Avâne, *Müstahrec* (Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1419/1998), 4: 278; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 6: 518.

¹⁰⁴ Mustafa el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî* (Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî, 1365/1945), 26: 100.

¹⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 100; İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec, *et-Tebşîra* (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1406/1985), 1: 450.

¹⁰⁶ Humeydî, *Müsned*, 1: 421; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4: 19; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3: 296; Müslim, "Cihâd", 28; Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *Sünen* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2000), "Siyer", 50.

bina edildiği geçmektedir. Konuyla alakalı “Hudeybiye’de altında Rıdvan bey’atinin yapıldığı ağacın olduğu yerde Hz. Peygamber’in mescidi vardı”¹⁰⁷ rivayeti, daha sonraları oraya mescit yapıldığını teyit etmektedir.

Bunların yanında Hz. Ömer’in, insanların çok fazla rağbet ettiklerini görünce, putlaştırılmasından korktuğu için Rıdvan ağacını kestirdiği rivayetleri de bulunmaktadır. Özellikle selef ekole mensup olduğunu iddia eden alimler, bu rivayete dayanarak herhangi bir mekanın kutsal sayılmayacağını savunmaktadır. Örneğin İbn Teymiyye (728/1328), Hz. Ömer’in altında Rıdvan Bey’atinin gerçekleştiği ağacı kestirdiğini naklederek şöyle demektedir: “Bazıları ağaçlar, taşlar gibi şeylere adaklar adayıp dallarına çaput gibi şeyler bağlamaktadırlar. Ayrıca ağaçların yapraklarından teberrük için alıp onların yanında namaz kılmaktadırlar. Bu davranışların hepsi çirkin bidatlerden olup cahiliye dönemi adetlerindedir. Bu gibi davranışlar kişiyi Allah’a şirk koşmaya kadar götürmektedir. Nitekim bazıları şu rivayeti nakletmektedirler: “İnsanların namaz kılmak için Rıdvan Bey’atinin yapıldığı ağacın yanına gidip geldikleri haberi Hz. Ömer’e ulaştınca o ağacın kesilmesini emretti ve ağaç kesildi”¹⁰⁸.

İbn Teymiyye, başka bir eserinde ise; “Hz. Ömer, insanların Şeceretü’r-Rıdvan zannederek bir ağacın altında, sanki orası Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî imiş gibi namaz kılmak için yarıştıklarını görünce o ağacı kestirmiştir” demektedir.¹⁰⁹

Hindistan’lı alim Kannevcî (1307/1890) de benzer şekilde şöyle demektedir: “İbn Ömer’den gelen sahih görüşe göre o ağacın gizlenmesi Allah’tan bir rahmettir. Şayet o ağaç kalsaydı bazı cahillerin ona tazim göstermesinden emin olunmazdı. Hatta belki de o ağacın fayda sağlayıp zararı def ettiğine inanılabilirdi. İbn Ebi Şeybe’nin rivayet ettiği gibi Hz. Ömer İnsanların Rıdvan ağacını ziyarete geldiklerini duyunca onu kestirmiştir.”¹¹⁰

İbn Useymîn (1421/2001) ise, “İnsanların Rıdvan Bey’atinin yapıldığı ağaca rağbet ettiklerini görünce onu kestirmesi Hz. Ömer’in yaptığı güzel işlerdendir”¹¹¹ demektedir.

Ancak araştırdığımız kadarıyla Hz. Ömer’in, ayette bahsedilen ve altında Hz. Peygamber’e bey’atin gerçekleştiği ağacı kestirdiği ile alakalı sahih bir rivayete rastlayamadık. İbn Teymiyye, bu konuda herhangi bir kaynak zikretmemektedir. Bahsettiği rivayet İbn Ebî Şeybe¹¹², İbn Vaddâh (287/900)¹¹³ ve İbn Sa’d tarafından Nâfi’den (117/735) nakledilmektedir.¹¹⁴ Ancak Nâfi’, Hz. Ömer’e yetişemediğinden munkatı olduğu için bu rivayet zayıf sayılmıştır.¹¹⁵

¹⁰⁷ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 5: 217; İbnü’l-Mülakkîn, *el-Bedru’l-münîr*, 6: 413.

¹⁰⁸ Takıyyüddîn İbn Teymiyye, *Mecmû’u’l-fetâvâ* (Medîne: Mecme’u’l-Melik Fahd, 1996/1416), 27: 172.

¹⁰⁹ İbn Teymiyye, *İktizâü’s-sırâti’l-müstekîm li muhâlefeti ashâbi’l-cahîm* (Beyrut: Dâru Alemlî’l-Kütüb, 1420/1999), 2: 144.

¹¹⁰ Siddık Hasan Han el-Kannevcî, *Fethu’l-beyân* (Beyrut: Mektebetü’l-asriyye, 1412/1991), 13: 105.

¹¹¹ Muhammed b. Salih b. Useymîn, *Mecmû’u fetâvâ ve resâil* (Riyad: Dâru’l-vatan, 1413/1992), 9: 186

¹¹² İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2: 150.

¹¹³ İbn Vaddâh, Ebû Abdillâh Muhammed, *el-Bide’u ve’n-nehyu anhâ* (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1416/1995), 88.

¹¹⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, 2: 100.

¹¹⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü’t-tehzîb* (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1416/1995), 10: 370.

İbn Teymiyye'nin bahsi geçen ilk rivayeti kaynak vermeden "naklettiler" ifadesiyle, ikinci rivayeti ise direk kaynak vermeden zikretmesi, bu rivayetleri zayıf sayması olarak yorumlamak mümkündür. Ayrıca birbirine zıt iki rivayeti de nakletmesi dikkat çeken diğer bir noktadır.

Öte yandan Taberî'de munkatı olarak şu rivayet bulunmaktadır: "Hz. Ömer, ağaç kaybolduktan sonra o mekana gitti ve "O ağaç neredeydi?" diye sordu. Oradakilerden bazıları şurada, bazıları burada dedi. İhtilafın çok olması üzerine Hz. Ömer: "Bu mükellefiyet sizden giderildi, hadi gidin" dedi. O ağaç semure ağacıydı. Sel veya başka bir sebepten dolayı kaybolmuştur."¹¹⁶

Hz. Ömer'in bu ağacı kestirme ihtimalini zayıflatan ve Taberî rivayetini destekleyen diğer bir husus da ağacın, Hudeybiye antlaşmasından sonra bir daha bulunamadığı ile alakalı Buhârî (256/870) ve Müslim'in (261/875) Sahihlerinde yapmış oldukları rivayetlerdir.¹¹⁷ Bu rivayetlerin metinleri, birbirine yakın manaları ifade etmekte olup şöyle özetlenebilir:

Tarik b. Abdullah şöyle dedi: Hacca gittiğim sırada topluluğun bir yerde namaz kıldığını gördüm ve onlara bu namaz kıldıkları yerin hangi mescit olduğunu sordum. Onlar da "Bu ağacın altı Hz. Peygamber'in Rıdvan Bey'atini yaptığı yerdir" dediler. Bunun üzerine ben Saîd b. Müseyyeb'in (94/713) yanına gittim ve gördüklerimi ona anlattım. O da güldü ve şöyle dedi: "Hz. Peygamber'e orada bey'at eden babama ağacın nerde olduğunu sordum. O da bana "Bey'atten bir sene sonra oraya tekrar gittim, ancak ağacı bulamadın. O, bize unutturuldu."¹¹⁸ Muhammed'in (s) ashabı onun nerde olduğunu bilmiyor. Madem siz biliyorsunuz, o zaman onu insanlara gösterin. Siz daha iyi biliyorsunuz ya!" dedi.¹¹⁹

Yine Buhârî ve Müslim, Sahihlerinde ve aynı bablarda, ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybeden Câbir'den (r.a) şu rivayeti yapmışlardır: "Rasûlullah (s), Hudeybiye günü -ki biz o gün bin dört yüz kişiydik- şöyle buyurdu: 'Siz yeryüzünün en hayırlılarısınız'. Eğer şu an gözlerim görseydi o ağacın yerini size gösterirdim".¹²⁰

Sadece Buhârî'de geçen İbn Ömer rivayeti ise şu şekildedir: Hudeybiye antlaşmasından bir sene sonra oraya tekrar gittik. Ancak (bulamadığımız için) Rıdvan Bey'atı'nı yaptığımız ağacın altında bizden iki kişi bile toplanamadı. O, Allah'tan bir rahmetti.¹²¹

İbn Ömer'in "O, Allah'tan bir rahmetti" ifadesi, "Hakkında ayet indiği için o ağaç Allah'tan bir rahmettir" veya "Onun bizden gizlenmesi bir rahmettir. Çünkü şayet o ağaç gizlenmeseydi bazı cahilleri o ağacın bir fayda ve zarar saydığı inancına

¹¹⁶ Taberî, *Câmi'ul-Beyân*, 21: 275. Benzer ifadeler için bk. Sa'lebî, *el-Kesf ve'l-beyân*, 9: 47; İbn Atiyye, *el-Muharreru'l-veciz*, 5: 134; Begavî, *Meâlimu't-tenzil*, 7: 304.

¹¹⁷ Buhârî, "Megâzî", 33 (Dört farklı senetle); Müslim, "İmâre", 18. (Beş farklı senetle)

¹¹⁸ Hadisin diğer rivayetlerinde bu kelime yerine "Ağacın yerini unuttuk", "O bizden gizlendi" gibi lafız farklılıkları vardır. Diğer bir tarikete de Saîd b. Müseyyeb, bey'ate katılanlar için babasından rivayetle "Onu unuttular" demiştir.

¹¹⁹ Buhârî, "Megâzî", 33; Müslim, "İmâre" 18. Said b. Müseyyeb'in ifadesi ise bu soruyu hoş karşılamadığı için alaylı bir şekilde cevap vermesi şeklinde yorumlanmıştır. Musa Şahin, *Fethu'l-mün'im Şerhu Sahîhi'l-Müslim* (Mısır: Dâru's-Şurûk, 1422/2002), 7: 485.

¹²⁰ Buhârî, "Megâzî", 33; Müslim, "İmâre" 18.

¹²¹ Buhârî, "Cihâd", 109.

itebilirdi” gibi yorumlar yapılmıştır.¹²²

Hâkim, Buhârî ve Müslim’in rivayetlerini destekler nitelikte biraz daha detaylı şu rivayeti yapmaktadır: “Hudeybiye’de bir kuyu vardır. Rıdvan bey’atinin yapıldığı ağaç ise bu kuyunun yakınlarındaydı. Daha sonraları bu ağacı sel götürdüğü için kayboldu. Saîd b. Müseyyeb, bu bey’ate katılan babasının ‘Daha sonraları o ağacı çok aradık ancak bulamadık’ dediğini söyler”.¹²³

İbn Hacer (852/1449), bu rivayetleri aktardıktan sonra ağacın kaybolduğu ve Câbir’in (r.a) o ağacın yerini bildiği ile alakalı rivayetten sonra şu açıklamayı yapmaktadır: “Saîd b. Müseyyeb’in babasının bir sene sonra gidip o ağacı bulamamaları ve onun bilinmediğini söylemesi aslında ağacın yerinin hiç kimseden bilinmediği anlamına gelmez. Nitekim Cabir (r.a) rivayetinde, gözlerinin gördüğü dönemde yerini zapt ettiği, uzun zaman geçtikten sonra ömrünün sonlarına doğru bile ağacın yerini bildiği anlaşılmaktadır. Görünen o ki Cabir, bu sözü söylediğinde o ağaç ya kuruyarak ya da başka bir sebepten dolayı yok olmuştu ve o hala ağacın yerini biliyordu. Daha sonra İbn Sa’d’ın (230/845), Nafi’den (117/735) sahih isnatla şu rivayetini buldum: Hz. Ömer’e insanların o ağacın yanına gelip namaz kıldıkları haberi ulaşınca onu kestirmiştir”.¹²⁴

İbn Hacer’in açıklamalarından yukarıda zikrettiğimiz İbn Sa’d rivayetini sahih kabul ettiği anlaşılmaktadır. Ancak *Tehzîb*’te Ahmed b. Hanbel’den nakille Nâfi’nin Hz. Ömer’den yaptığı rivayetlerin munkatı olduğunu söylemektedir. Çünkü Nâfi, Hz. Ömer’e yetişememiştir.¹²⁵ İbn Hacer’in bunu bizzat naklettiği halde, söz konusu rivayetin senedini mutlak bir şekilde tashih etmesi düşündürücüdür. İbn Hacer bu rivayeti siyer-meğâzî cinsinden değerlendirip munkatı olmasını reddedilmesi için gerekli sebep olarak görmemiş olabilir.

Bu tür teberrüke karşı çıkan Elbânî (1419/1999) bile “Hz. Ömer’in Rıdvan Ağacını kestirdiği ile alakalı rivayet kendisinde inkıta olduğundan dolayı zayıftır. Ayrıca Buhârî’nin yapmış olduğu rivayetler, Hz. Ömer zamanında kesilecek bir ağacın bilinmediğini ifade etmekte olup bu rivayetin zayıf olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir” demektedir.¹²⁶

Yukarıda zikredilen sahih rivayetler, insanların ilk yıldan itibaren ağacın yerinin tespitine ve bu ağacın altında namaz kılmaya önem verdiğini ifade etmektedir. Ayrıca bu tespit çalışmasının Câbir’in (r.a) kör olduğu h. 70, hatta Sa’îd b. el-Müseyyeb’in vefat ettiği h. 94’e kadar uzun yıllar devam ettiği anlaşılmaktadır. Kaynaklarda Hz. Ömer’in ağacı kestirme emrini halifeliğinin kaçınıcı yılında verdiği ile alakalı bir bilgiye rastlayamadık. Munkatı rivayette bahsedilen ağacı kesme işi halifeliğin ilk zamanlarında gerçekleştiği farz edilirse Rıdvan Bey’atinin meydana geldiği h. 6. yıl ile Hz. Ömer (r.a)’in hilafetinin başlangıcı h. 13. yılları arasında 7-8 sene vardır. Dolayısıyla bu süre zarfında ağacın altında namaz kılındığı anlaşılmaktadır. Bunun ise sahabeden bir itiraz görmeden bu süre boyunca devam etmiş olması ayrıca

¹²² İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 6: 118.

¹²³ Hâkim, *Ma’rifetu ‘ulûmi’l-hadis* (Beirut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1397/1977), 24.

¹²⁴ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 7: 448.

¹²⁵ İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehzîb*, 10: 414.

¹²⁶ Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, *Tahzîru’s-Sâcid* (Mektebetü’l-İslâmî, Beirut ts.), 116.

önemli bir noktadır.

Hz. Ömer'in (r.a) Rıdvan ağacını kestirdiğini ifade eden munkatı ya da mürsel rivayete sahih hükmü verilecek olursa, Rıdvan bey'atinde bulunan sahabenin ağacı neden aradıkları, yeri bulunamayan bir ağacın nasıl kesildiği ve özellikle İbn Ömer'in ağacı bulamadıklarını söyleyip babasının bu ağacı kestirdiğini neden söylemediği gibi sorular cevapsız kalacaktır.

Rıdvan ağacı, Hudeybiye seferinin ertesi yılı da dahil olmak üzere sonraki zamanlarda aranmış Saîd b. Müseyyeb, İbn Ömer gibi sahabeden gelen sahih rivayetler bunu açıkça ifade etmiştir. Şayet İbn Hacer'in dediği gibi munkatı rivayeti sahih sayacak olursak, Hz. Ömer'in kestirdiği bir ağaç varsa bile bu, yeri tespit edilemediği ve bulunamadığı halde insanlar tarafından Rıdvan ağacı olduğu düşüncesiyle kutsiyet atfettikleri başka bir ağaçtır. Bu durumda Hz. Ömer kestirme eylemini Rıdvan ağacını kutsal sayıp onu putlaştırarak şirke düşmeleri endişesiyle değil, sıradan bir ağacı kutsal saymanın önüne geçmek için yapmıştır ki bu da yerinde bir karardır. Bununla beraber şayet sahabenin veya daha sonra gelen nesillerin bu ağaç sebebiyle şirke düşme tehlikesi olsaydı Hz. Peygamber o ağacı kestirirdi. Zira O (s), müşriklerin kutsal saydığı ağacı bizzat kendisi kesmiştir.¹⁷⁷ Zaten hâlihazırda ne Rıdvan ağacının ne de Hz. Ömer'in kestirdiği ağacın yeri belli değildir.

Sonuç

Orta büyüklükte bir yerleşim yeri olup ismini, altında Hz. Peygamber'e (s) bey'at edilen Şecere Mescidinin yanındaki kuyudan alan Hudeybiye seferi, kendisinden sonraki birçok fethe kapı araladığı için büyük bir fetih sayılmıştır. Savaşın sadece kılıçla değil manen ya da siyaseten de olabileceğini gözler önüne sererek Hz. Peygamber'e umanın avantajı ve şer görünen şeylerde hayır çıkabileceğinin tecrübî sabitesi olarak tarih sayfalarındaki yerini almıştır. Sefer, Hz. Peygamber'in (s), Zilkade ayının on ikinci günü muhacir, ensar ve diğer kabilelerden kendilerine katılanlarla beraber sadece umre niyetiyle yola çıkmasıyla başlamıştır. Ancak Hudeybiye'ye varıldığında Mekkelilerin, Müslümanları Mekke'ye almayacaklarını bildirmesi üzerine durum değişmiştir. Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberinin Hz. Peygamber'e ulaşmasıyla gazveye, ilahi buyrukla bey'ate ve nihayetinde de Mekke'den gelen elçilerin, Müslümanların kenetlenmesinden etkilenmesiyle antlaşmaya dönüşmüştür.

Hudeybiye seferi aynı zamanda -Hz. Peygamber (s) ve sahabenin ifadesiyle bir fetihtir. Bunun en büyük göstergesi olan Fetih suresi, Hz. Peygamber'in (s) Hudeybiye dönüşünde, hicretin 6. senesinin sonunda, Zilkade ayında, başından sonuna kadar Hudeybiye seferi hakkında inmiştir.

Hz. Peygamber (s), "Allah bana bey'at edilmesini emretti" diyerek sahabeyi bey'ate çağırınca ilk olarak Sinan b. Ebi Sinan, daha sonra orada bulunan bin dört yüzden fazla sahabe tam itaat hususunda Hz. Peygamber'e bey'at etti. Allah Teâlâ'nın ağacın altında bu bey'ate katılanlardan razı olduğunu bildirmesiyle, bey'at

¹⁷⁷ Ebü'l-Münzir Hişâm, İbnü'l-Kelbî, *el-Esnâm* (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısıryiye, 2000), 27.

Bey'atu'r-rıdvan, ağaç da Şeceretü'r-rıvan diye isimlendirilmiştir. Semüre diye bilinen bu ağaç altında Rıdvan bey'atine katılanlar ise "Ashabu's-şecere, Ashâbü's-semüre" diye isimlendirilmiştir. Sahih rivayetlerde sahabenin bu ağaca önem verdiği, daha sonraları bu ağacı aradıkları ancak bulamadıkları geçmektedir. Bütün bunların yanında Hz. Ömer'in, putlaştırılmasından korktuğu için Rıdvan ağacını kestirdiği rivayetleri de bulunmaktadır. İbn Ebî Şeybe, İbn Vaddâh ve İbn Sa'd tarafından Nâfi'den nakledilen bu rivayet bazı mekanların kutsal sayılmasının ve oralarda namaz kılınmasının kişiyi şirke götüreceği görüşüne dayanak yapılmıştır. Ancak bahsi geçen bu rivayetler incelenmiş olup munkatı olduğu için zayıf sayılmıştır.

Bu rivayet hadis usulü bağlamında munkatı olmasıyla beraber ilgili konudaki diğer sahih rivayetlerle de çelişmektedir. Bu çelişki, ağacın kesilmesiyle ilgili olan rivayetin delil hüviyeti taşımasının önünde başka bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. *Sahihayn* başta olmak üzere birçok hadis kitabında zikredilen "Daha sonraları o ağacı çok aradık ancak bulamadık" şeklindeki sahabe beyanları Hz. Ömer zamanında kesilecek bir ağacın bilinmediğini ortaya koymakta olup munkatı rivayetin zayıf olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir.

Bu hadisi sahih kabul eden en net ifade İbn Hacer'de karşımıza çıkmaktadır. Ancak İbn Hacer *Tehzîb*'te Ahmedb. Hanbel'den nakille Nâfi'nin Hz. Ömer'den yaptığı rivayetlerin munkatı olduğunu söylemektedir. Kendisi bunu bizzat naklettiği halde, söz konusu rivayeti sahih sayması dikkat çekicidir. Kanaatimizce İbn Hacer'in bu "sahih" değerlendirmesi doğru bir tespit değildir.

Yukarıda zikredilen sahih rivayetlerden, insanların ilk yıldan itibaren ağacın yerinin tespitine ve bu ağacın altında namaz kılmaya önem verdiği, ayrıca bu uygulamanın Sa'îd b. el-Müseyyeb'in vefat ettiği h. 94'e kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Munkatı rivayette bahsedilen ağacı kesme işi Rıdvan Bey'ati ile Hz. Ömer'in halifeliği arasında en az yedi sene vardır. Bu süre de uygulamanın sahabeden bir itiraz görmeden devam etmiş olması ayrıca önemli bir noktadır.

Bütün bunlarla beraber munkatı olan rivayet sahih kabul edilecek olursa Hz. Ömer (r.a), bazı insanların Rıdvan ağacı zannettiği başka bir ağacı kestirmiş olabilir. Kanaatimizce İbn Hacer'in açıklamasından anlaşılan da kesilenin başka bir ağaç olduğudur. Bu durumda da Hz. Ömer ve Sa'îd b. Müseyyeb'in tepkisi Rıdvan ağacı kasıyla başka bir ağaca önem verilmesinden kaynaklanmış olur.

Buhârî ve Müslim tarafından yapılan ve ittifakla sahih olan rivayetlerden anlaşıldığına göre sahabenin o ağacı araması, ona teberrük kastıyla belli bir önem verdiklerini göstermektedir. Bununla beraber sahabenin, Hz. Peygamber'in namaz kıldığı yerlerde teberrüken namaz kılması konusunda herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Sıhhati ve realitede varlığı tartışmalı olan bir eylem kaynak gösterilerek diğer mekanlarda namaz kılan insanları şirke düşmekle itham etmek yerinde bir karar olmasa gerektir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla da gerek fıkıh kitaplarında gerekse hadis kaynaklarında Hz. Peygamber'in, sahabenin veya veli bir kulun namaz kıldığı yerlerde onlara uymak niyetiyle namaz kılmayı yasaklayan bir rivayet bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Atmaca, Esra. *Hudeybiye Seferi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007.
- Azimli Mehmet. "Tarihin Kırılma Noktası: Hudeybiye Antlaşması". *Hikmet Yurdu Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 3/6 (2010): 35-48.
- Begavî, Ebû Muhammed. *Me'âlimu't-tenzîl*. Thk. Abdurrezzâk el-Mehdî. Riyad: Dâru't-Taybe, 1996/1417.
- Bekdemir, Sezayî. "Hz. Ömer'in Bid'atlere Karşı Tutumu", *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*. Ed. Ali Aksu. 207-238. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası, 2018.
- Belâzürî, Ebû'l-Hasen. *Ensâbü'l-Eşrâf*. Thk. Muhammed Hamidullah. Beyrut: Dâru'l-fıkr, 1417/1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed. *es-Sünenü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1423/2003.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed. *Ma'rifetü's-sünen*. Thk. Andulmu'tî Emîn Kal'acî. Beyrut: Daru kuteybe, 1412/1991.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed. *Müsned*. Thk. Mahfûzu'r-Rahman Zeynullah. Medine: Mektebetü'l-ulûm, 1429/2008.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u'l-müsnedi's-sahîhi'l-muhtasar min umûri Rasulillâh (s) ve sünenihî ve eyyâmih*. Riyad: Beytül'efkâr, 1419/1998.
- Bursevî, İsmail Hakka. *Ruhu'l-beyân*. Beyrut: Dâru'l-fıkr, ts.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah. *Sünen*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1407/1987.
- Ebû Avâne, Ya'kub b. İshâk b. İbrâhîm el-İsferâyîni. *Müstahrecü Ebî Avâne*. Thk. Eymen b. Arif. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1419/1998.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Sünen*. Thk. Şuayb el-Arnâvud. Riyad: Dâru'l-fıkr, 1420/1999.
- Ebû Yûsuf, Ya'kub b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî. *Kitâbu'l-Harâc*. Kahire: Matbaatu's-selefiyye, 1382/1962.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Tahzîru's-sâcid*. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, ts.
- Gündüzöz, Soner, "Modern Bir Retorik Okuması Olarak Hadis Rivayetlerinde Anlatım Tekniklerinin Varlığı Sorunu -Hudeybiye Antlaşması Örneği-". *Marife* 11/1 (2011): 9-30. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3344246>.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed. *el-Müstedrek ale's-sahihayn*. Thk. Mustafa Abdulkadir 'Atâ. Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1417/1996.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, *Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs*. Thk. Seyyid Muazzam Hüseyin. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1397/1977.
- Halil b. Ahmed, Ebû Abdirrahmân el-Ferâhîdî. *Kitâbü'l-'ayn*. Thk. Mehdi el-Mahzûmî. Beyrut: Mektebetü'l-hilâl, ts.
- Hamidullah, Muhammed. "Hudeybiye Antlaşması". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 18: 297-299. İstanbul: TDV yayınları, 1999.
- Heysemî, Ebû'l-Hasen Nürüddîn. *Mecme'u'z-zevâid ve menbe'u'l-fevâid. Hüsamüddin el-Kudsî*. Beyrut: Daru'l-fıkr, 1412/1991.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak. *el-Muharreru'l-vecîz*. Thk. Abdusselam Muhammed. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1422/2001.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1371/1952.
- İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*. Thk. Esad Muhammed et-Tayyib. Suudî Arabistan: Mektebetü nizâr, 1419/1998.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr. *el-Musannef*. Thk. Muhammed Avvâme. Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1409/1988.
- İbn Fâris, Ebû'l-Hüseyin Ahmed. *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*. Thk. Abdusselam Muhammed Harun. Beyrut: Dâru'l-fıkr, ts.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed el-Askalânî. *Fethu'l-bârî şerhu sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru'l-marife, 1379/1959.
- İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*. Thk. Sa'd Ali Humeyyid. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1416/1995.
- İbn Hibbân el-Büstî. *Kitâbü's-sikât*. Seyyid Şerefüddin Ahmed. Beyrut: Dâru'l-fıkr, 1395/1975.
- İbn Hibbân el-Büstî. *Sahîh*. Thk. Şuayb el-Arnâvud. Beyrut: Müessesetü'r-risâle. 1414/1993.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed el-Himyârî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. Thk. Mustafa es-Sekâ. Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî, 1375/1955.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. Thk. Abdulmuhsin et-Türkî. Mısır: Dâru Hicr, 1418/1997.
- İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*. Thk. Sâmi b. Muhammed Selame. Riyad: Dâru't-Taybe, 1420/1999.
- İbn Manzur, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1414/1994.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh el-Bağdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1387/1968.
- İbn Teymiyye, Takyyüddîn. *Mecmû'u'l-fetâvâ*. Medîne: Mecme'u'l-Melik Fahd, 1996/1416.
- İbn Teymiyye, *İktizâü's-srâti'l-müstekîm li muhâlefeti ashâbi'l-cahîm*. Thk. Muhammed Hamid el-Fakî.

- Beyrut: Dâru âlemi'l-kütüb, 1420/1999.
- İbn Useymîn, Muhammed b. Salih. *Mecmû'u fetâvâ*. Riyad: Dâru'l-vatan, 1413/1992.
- İbn Vaddâh, Ebû Abdillâh Muhammed. *el-Bide'u ve'n-nehyu anhâ*. Thk. amr Abdulmun'in Selim. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1416/1995.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec. *et-Tebşira*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1406/1985.
- İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*. Thk. Abdurrezzâk Mehdî. Beyrut: Dâru'l-kitâbü'l-'arabî, 1422/2001.
- İbnü'l-Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişâm. *el-Esnâm*. Thk. Ahmed Zeki Paşa. Kahire: Dâru'l-kütübî'l-Mısıriyye, 1421/2000.
- Kannevcî, Siddık Hasan Han. *Fethü'l-beyân*. Beyrut: Mektebetü'l-asriyye, 1412/1991.
- Kapar Mehmet Ali. "Hudeybiye Seferi ve Hz. Muhammed'in Barışçı Siyaseti". *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi* 8/16 (2016): 155-175.
- Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed. *İrşâdü's-sârî*. Mısır: Matbaatü'l-emîriyye, 1323/1905.
- Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*. Kahire: Mektebetü't-tevfikiyye, ts.
- Köksal, Mustafa Asım. *İslam Tarihi*. Üsküdar: Işık Yayınları, 2008.
- Mâlik b. Enes, *Muvatta'*. Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1418/1997.
- Mâverdi, Ebü'l-Hasen. *en-Nüket ve'l-uyûn*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1437/2015.
- Merâğî, Mustafa. *Tefsîru'l-Merâğî*. Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî, 1365/1945.
- Mühelleb, İbn Ahmed b. Ebî Süfre el-Endülüsi. *el-Muhtasarü'n-nasîh fi tehzîbi'l-kitâbi'l-câmi'î's-sahîh*. Riyad: Dâru Ehli's-sünne, 1430/2009.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'us's-sahîh*. Riyad: Beytül'efkâr, 1418/1998.
- Nazlıgül, Hâbil. "Urve B. Mes'ud". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42: 183. İstanbul: TDV yayınları, 2012.
- Nesâî, Ebü Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali. *Sünen*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2000.
- Öğüt, Salim. "Harem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16: 127-132. İstanbul: TDV yayınları, 1997.
- Öğüt, Salim. "Mikât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30: 48-49. İstanbul: TDV yayınları, 2005.
- Özkan, Mustafa. "Hudeybiye Antlaşması Özelinde Hz. Ömer'in Kişilik Tahlili Denemesi". *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi* 8/15 (2010): 43-59.
- Özmen, Ramazan. "Hudeybiye Barış Antlaşması ve Hadislerin Anlaşılmasında Hâdiselerin Arka Planını Okumanın Sunacağı İmkanlar Üzerine Bir Deneme". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 40 (2018): 277-298.
- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer. *Mefâtihu'l-Gayb*. Beyrut: Dâru İhyâu't-turâsi'l-Arabî, 1420/1999.
- Râzî, Muhammed b. Ebî Bekr. *Muhtâru's-sihâh*, Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1416/1995.
- Sa'lebî, Ebü İshak (ö. 427/1035). *el-Keşf ve'l-beyân*. Beyrut: Dâru İhyâu't-turâsi'l-Arabî, 1418/1997.
- San'ânî, Abdürrezzâk b. Hemmâm. *el-Musannef*. Nşr. Habîbu'r-Rahman el-'azamî. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1403/1983.
- Sem'ânî, Ebü'l-Muzaffer. *Tefsîru'l-Kur'an*. Riyad: Dâru'l-vatan, 1418/1997.
- Semerkandî, Ebü'l-Leys. *Bahrü'l-ulûm*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1413/1992.
- Şahin, Davut. "Hz. Ömer'in Ayetleri İstîşhâd Etmesi ve Uygulaması". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (Amasya 2017): 333-355.
- Şahin, Musa. *Fethü'l-mün'im şerhu sahîhi'l-Müslim*. Mısır: Dâru's-şurûk, 1422/2002.
- Şeybânî, Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsim. *el-Mu'cemü'l-kebir*. Abdülmecid es-Silefi. Musul: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 1404/1983.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'an*, Mısır: Dâru hicr, 1422/2001.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1407/1987.
- Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed. *Sünen*. Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1419/1998.
- Toksarı, Ali. "Ebân b. Saîd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10: 67. İstanbul: TDV yayınları, 1994.
- Vâkidî, Ebü Abdillâh Muhammed. *el-Meğâzî*. Beyrut: Dâru'l-alemî, 1409/1989.
- Yâkut el-Hamevî, Ebü Abdillâh Şihâbüddîn. *Mu'cemu'l-büldân*. Beyrut: Dâru sâdir, 1397/1977.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ. *Tâcü'l-arûs*. Kuveyt: Müessesetü'l-Kuveyt, 1421/2000.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsim Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, ts.

Summary

The main hadith sources contain many narrations that explain the importance, reason and consequences of the Hudeybiyya Treaty. These narrations also explain the reasons of the Pledge of Ridwân, the way it was carried out, as well as its consequences. As regards the tree under which the pledge took place, it is said that the companions later on searched for it but found it missing there.

However, there is a report saying that 'Umar ordered the tree to be cut down. It is also claimed that 'Umar, well-known for his aversion to the innovations in religion, did this out of his fear and worry that people might go too far in honoring it and fall into the pitfall of polytheism. One may regard the cutting down of a tree as insignificant apparently. But some people hold that the veneration of any place shall lead to polytheism by relying on this narration.

The fact that various and conflicting narrations are relied on about a creedal issue led us to study this subject. Therefore, our primary goal is not to investigate in detail the narrations about the expedition and treaty of Hudeybiyya; instead, we shall briefly touch upon the narrations that are necessary for clarifying the issue at hand and shed light on the question of the cutting of the tree.

The expedition of Hudeybiyya is one of the significant events in Islamic history, about which a Qur'anic chapter was revealed, giving good news about the end of the difficult days of the Prophet (peace be upon him) and his companions starting in Mecca and lasting after the immigration to Medina. With this treaty, the Islamic state was officially recognized and the Muslims were tested physically and spiritually. The companions, though they thought they apparently suffered a heavy defeat, stayed loyal to the Prophet at any rate, displaying their sincerity through the Pledge of Rıdwan that changed the course of the treaty. Eventually, the Muslims were relieved with the revelation of the Chapter Fath, receiving the good news of the conquest of Mecca in near future.

During the period lasting from the expedition of Hudeybiyya until the making of the treaty, in fact no fight took place practically between the Muslims and the Meccan polytheists apart from the attack from a small group of Meccan troops that was repulsed by them nevertheless, as one may regard the verbal and physical provocation and humiliation of the Muslims by the Meccan polytheists as a psychological war, one may think that the naming of it as a "treaty" is not wrong.

According to the reports, the Prophet mobilized his companions for a journey upon a vision he had and sailed off with the aim of visiting the Ka'ba along with the neighboring Arab tribesmen. When they reached the post of Hudeybiyya, the Meccans informed them that they would not let them visit the Ka'ba. The Muslims repeated their bid to visit and made alternative offers only to receive the same negative answer. Eventually, the Prophet called upon his companions for swearing an oath of allegiance to himself when he learned that 'Uthman, whom he sent as his envoy to the Meccans to negotiate with them about the visit, was retained by them. The companions obeyed this call and swore the oath of allegiance unto death to the Prophet. As a result, the Meccans had to revise their strategy and felt compelled to sign a treaty with the Muslims. The fact that the Qur'an itself tells that this treaty was made under a tree led the Muslims to pay a special attention to that tree.

Furthermore, some companions searched for this tree one year later to find it missing in its place. Along with these reports, there are some reports saying that 'Umar, seeing the exaggerated interest of people in the tree, had it cut down for the fear of it being revered and idolized. Those scholars, who claim to be following the Salafi school, maintain that it is certainly illegal in Islamic law to venerate any place as sacred and that such practice will lead to polytheism.

However, as far as we see as a result of our studies, there is no authentic report about 'Umar's behest of cutting down this tree. Ibn Taymiyya, who is relied on about this view, fails to mention any sources about this subject. The report he cites is narrated by Abi Shayba, Ibn Waqḍāh and Ibn Sa'd through Nāfi'. Yet, as Nāfi' did not reach 'Umar, the report is considered munqaṭi' and thus weak.

This report is not only munqaṭi'in ḥadīth methodology, but also in conflict with other authentic reports related with the subject. This conflict appears as another obstacle to taking the report of the cutting down of the tree as a legal evidence. The occurrence of the reports by the companions such as "Later on we searched much for it to find it missing there" in many ḥadīth collections, especially in the Ṣaḥīḥayn, makes it clear that no tree was known to be cut at the time of 'Umar, supporting that this munqaṭi' report is weak. The clearest stand that regards this report as authentic is taken by Ibn Ḥajar al-'Asqalāni, who, however, clarifies in his Tahdhīb by quoting Aḥmad bin Ḥanbal that the reports Nāfi' narrates from 'Umar are munqaṭi'. In spite of making this point clear, he interestingly authenticates the report in question. We think that this authentication is not sound and that there is another tree which 'Umar had cut.

From the authentic reports about the issue, one can see that early Muslims paid attention to discovering the location of the tree as well as praying under it from the first year onwards and that this practice lasted until the year 94 after Hijra when Sa'īd bin al-Musayyab passed away. There are at least seven years of time gap between the cutting of the tree and the beginning of 'Umar's term of caliphate. It is especially important that this practice of praying under the tree continued without any objection to it by the Companions.

As one may infer from the reports that are narrated by both Bukhārī and Muslim and have been considered unanimously authentic, the searching for this tree by the Companions shows that they attached a certain importance to the tree in a quest for blessings. However, there is no disagreement over the fact that the Companions performed prayer in seeking for blessings at those posts in which the

Prophet had performed prayer. It is not appropriate to blame the Muslims for falling into the pit of polytheism on the grounds of a practice whose authenticity and historical actuality is controversial. As far as we know, Islamic creedal and legal books mention no ban on performing prayer at the posts, where the Prophet, his companions or a saintly person performed prayer, doing that in imitation of them.